

„valaki tréfál ebben a nagy csöndben”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
X. ÉVFOLYAM 1999. 3. (281.) SZÁM — FEBRUÁR 10.

ára 1500 lej

KIRÁLY LÁSZLÓ

A beomló háztetők

I.
Időnként arra gondolok:
képes lett volna-e odaállni
kivégző osztag elé,
dölyfösen kiharsonázva:
véreim, magyar proletárok!?

II.
A magyar proletárok
mivel se szebbek,
mint a magyar arisztokraták.
Ez ám a költemény századvége!
Semmit sem von le
abból a gyönyörűségből,
hogy Izsák tanár úr fizika-óráin
Ady-verseket olvastam.
A pad alatt.
Nem is lett belőlem fizikus —
amint látszik.

III.
K. L., az apám,
egyszer csak azt mondta:
nagyenyedi Bethlen-kollégista
vagyok,
van annyi ez,
mint egy nemeslevél,
látom, tollat akarsz fogni —
Itt ez az Ady-könyv,
vidd magaddal.

IV.
Magammal vittem.

V.
Nem bántam meg.

VI.
Nehéz nagyképűség nélkül szól-
ni némely dolgokról, ámde ezen a
dologtalan ezredvégen a gőg, ami
Ady sajátja volt, arra ösztökél, hogy
— bármiféle balkáni frinci-franci
pitypangolások ellenére — egyene-
sen álljunk, vagyishogy kihúzzuk
magunk. Ki nem akarja — nem te-
szí.

VII.
De aki teszi?

VIII.
Az ember ember legyen,
japáni a japán,
komi a zürjén,
magyar a ...

IX.
Vagyis arra gondolok:
Képes lett volna odaállni
egy kivégzőosztag elé?
Melynek parancsnokait
majdnem megneveztem.

X.
De nem nevezem meg.
A szeretőnket szeretjük.
Időnként ők is szeretnek bennünket.
Lédák vagyunk és Ady.
Ki haragszik ránk ezért —
magára haragszik.
Nem beszélve Bustya Endréről.
Királi elő idejében azt mondtuk:
Ady végre Endréjére talált.

XI.
Különben, urak, mindent tudunk,
A harminchat selyeminget,
a szifilisz is,
negyven nap kórtörténetét is,
a kolozsvári kórházban,
micsoda idők,
egy rendes századelő
gyönyörűségében.

XII.
És mintha rólunk ki se tudna,
És mintha minket ki se várna,
Baktatunk álmos gördüléssel.

...
Szomorú volt nagyon a lelkem,
A kocsis nótát füttyörészett.

XIII.
Hol van hát a piros Ady-könyvem?!
Ne higgyétek: megélték nélküle.
Valaki tréfál
ebben a nagy csöndben.
Vén költő. Sámán. Vén szüle.

80 ÉVE HALT MEG ADY ENDRE

Kolozsvári Puskás Sándor: Ady szobra

- Csiki László: Sanyipék
- Tófalvi Zoltán stockholmi beszélgetése
Telegdi Magdával és Veress Zoltánnal
- SERÉNY MÚMIA

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKON-t

TÓTH ISTVÁN

Harminchárom haiku

I. KOR

Hát csak így, korom:
egy kenyéren, egy vizen
s egy azon poron.

II. HÚSVÉT

Magházak nyílnak.
Koporsókból kiszálló
lélek az illat.

III. KÚT

A kútba néztem,
és minden mélység rabként
ült a sötétben.

IV. AJAX

Mindent levertem.
Egy ellenségem van még:
a saját lelkem.

V. TUDÁS

Tudni, hogy magunk
legfőbb ellenségei
éppen mi vagyunk.

VI. ÖNVÁD

Nem döntök mégsem:
lelkem, maradj a bírám,
ne légy ügyészem!

VII. LÉPÉS

Lépni kellene,
mielőtt utolér a
kétség szelleme.

VIII. BOR

Az, aki voltam,
él a versben, mint szülő
a tisztult borbán.

IX. ÖRÖKIFJÚ

Szikkad, öregszik,
s félholtan és két szemmel
falja a szexit.

X. DÉVA

Itt, s nem egyebütt,
ahol csak benned hallgat
kemény emlékü.

XI. HARMATCSEPP

Ó, messze-szállt Nap,
aki mind jobban égetsz,
hogy elbocsátlak.

XII. VERS

Fék, házak, képek:
szökött, félénk gyermekként
mögétek lépek.

XIII. RANGREJTVE

Önmagad másba
felhőbe, fába, fűbe
kincsként elásva.

XIV. FENYŐK

Fenyők, majd egyszer
a gyökerek mellől
csillantsatok fel!

XV. FELTÁMADÁS

A fű, a lepke
kikél: enged a föld már —
a Krisztus leple.

XVI. CSEND BEN

Mint fű a számban,
elsimulok a csendben,
egykérré váltam.

XVII. KÜSZÖBÖN

Se kint — se bent még:
csak a küszöbön ülök,
mint a szegénység.

XVIII. SZERETKEZÉS

Ó, szeretkezés,
didergő pucérság! S nem
szent levetkezés.

XIX. REGGEL

Szüzi fegyelem:
legérintetlenebb fény —
legföldibb elem.

XX. TÜRELEM

Türelemes jószág:
fészek, hol tollasodnak
kakukkfűkák.

XXI. VAKABLAK

Tolvaj vakablak,
a megcsalt fénynek hazudsz,
vagy önmagadnak?

XXII. KULCSSZÓ

Minden a KEZDET
szótól gyógyul. — S tőle nyer
tisztább keresztet.

XXIII. TITOK

Öltsd fel a sziklák
álarcát úgy, hogy mások
meg ne alítsák.

XXIV. FELLEBBEZÉS

Miért pörölnék
ha tudnám, mi a halál,
mi az öröklét?

XXV. ERŐ

Míg fel nem öröl,
két malomköz közt várok
saját erőmből.

XXVI. KÖLTŐI KÉRDÉS

E sok esésben —
felkelésben mozdult egy
kis ujj is értem?

XXVII. PETŐFI HALÁLA

Hogy teste eltűnt:
szellemmé szabadultan
csapong felettünk.

XXVIII. ARANY

A világon át
most is csizmáján hordja
Szalonta porát.

**XXIX. KEMÉNY
ZSIGMOND**

Kemény jött rá, hogy
elfojtott szótól kaphat
a lelkünk rákot.

XXX. MADÁCH

Minden, ami bánt,
véle vált nagyvilággá
— a tragédiánk.

XXXI. VILLÁMLÁS

Villám pengéi:
semmiben elkápráznai
s több célba érni.

XXXII. VÉSZJEL

Minden fa vészjel:
"Ne korhadj letört ágként;
teljesen éj el!"

XXXIII. NAPLÓ

Semmi. De így még
nem ülte meg a napfény
e domb gerincét.

Költői botanika

A marosvásárhelyi Mentor kiadó ízléses kiállítású könyvét tartom kezemben (Tóth István: *Herbárium*, Marosvásárhely 1998. 93. l.). Íjam ide, amíg el nem felejttem, hogy a borítólapot Pál Péter tervezte; régebben a címlap belső oldalán tüntették fel a grafikus nevét s ez így volt helyes, hisz a könyvvel való ismerkedés azzal kezdődik, hogy megnézem a borítót és az első két oldalt: itt a kötet utolsó lapján bukkantam rá a minden bizonnyal csak általam nem ismert művész nevére.

Tóth István kötetét az alcím szerint "Fűvészenciklopédia verseiben". A költő a Somostető, és általában a természet szerelmese (megint előreszaladok és — baráti levele alapján — megjegyzem, hogy a növényeket állatok, kövek stb. fogják követni, amelyeket nyilván szintén somostetői séták alkalmával figyelt meg).

A kötetben 63 növényről olvashatunk verset, előttük előhang áll, a végén utóhang, az utóhangot pedig megelőzik a "Párbeszéd", amelyeket például a virág a folyóval, a rózsza a széllal, a kökörccsin a csillagokkal folytat.

A sok-sok erdei és kerti séta után végzett meditációk alapján megelevenedik, sőt szinte lényé válik a virágok, fák világa. A költő — irodalmunkban talán páratlanul álló beleérző készsége révén — jellemzi növényeit, de úgy, hogy az olvasó rögtön rámondja: a gyöngyvirág (akác, juhar, gyermekláncfű stb.) valóban ilyen! Persze, ahhoz költőnek kell lennie, hogy valaki ezt

észrevegye és hűmes-rímes szavakba is fűzze azt, amit észlelt.

Vegyünk például egy egészen "próza" növényt, mely mondhatni mindennapos az étrendünkön. A *Krumpli* című vers így indul:

*Hol meddő nyárfák verik az eget,
te nem távolodsz sosem a humusztól;
rövid indáddal termőföldön küszöl,
s alig látszol a göröngyök felett (44. l.)*

És így tovább, a szonett hátralevő tizen-négy sorában a jámbor krumpli annyira átlényegül, hogy már-már azon csodálkozunk: ez ideig miért nem figyeltek fel a költők erre a szerény növényre.

Vagy nézzük meg a kendert (41. l.) A csak ipari, nem pedig szemet gyönyörködtető növény a költő számára az egyik legszebb érzést, az anyai iránti szeretetet jeleníti meg: "gereben tépi a rostját ziláltnak / hogy eresszen végtelen fonalat / anyám kiszikadt szájába, kezébe, / hült esteibe, matt tekintetbe, / vászonná szövődve szűk termetén; / hogy az alakját csendben kiszorítsa, / mintha kenderrost és szövési minta / élt volna mindig a szíve helyén".

A növényeket bemutató 63 vers javarésze (49) szonett: úgy tűnik, a vásárhelyi éghajlat kedvez ennek az ősi versformának, hisz ott él a szonett másik nagymestere, János házy György is. (Talán egyszer sort kerítenek egy olyasféle költői versenyre, amilyent Petőfi, Tompa és Kerényi "vívta" egymással).

Számomra külön öröm volt a valaha megtanult és részben elfelejtett latin növénynevekkel találkozni. Ezt nem a latintanárszakmai elfoglaltságából adódóan írom, ha-

nem visszatekintve több mint hatvan évvel ezelőtti önmagamra: az ötödikes (ma: kilencedikes) diákra: Nagy Ödön, a vásárhelyi református kollégium tanára irányításával ezt is megtanultuk: *Convallaria majalis* (májusi gyöngyvirág), *Taraxacum officinale* (gyermekláncfű), *Galathus nivalis* (hóvirág) stb. De hogy a kákán is csomót keressek: csak azt sajnálom, hogy hiányzik a kötetből az őszi kikerics (*Colchicum autumnale*), amelynek latin neve az ókori Kolkhiszra és rajta keresztül Médeiára, a mérgekkel dolgozó nőre utal, és az őszi kikerics valóban mérgező növény.

Csodálom Tóth István verseit, de őt magát sajnálom. Mert aki ennyire bele tudja magát érezni a kicsi ibolyába, az "édes ételt" és "kesernyűs italt" adó szőlőbe, az "örök szerelmek, temetők" orgonájába, az százzsorosan érez minden szűrást, csípést, döfést, mely embertársai részéről éri; márpedig az emberek szinte szünet nélkül szűrnak, csípnak, döfnek. "A világ érdekességei miatt / visszahúzhatsz vitorláidat: / érdes fűszál vár még érdekesebb mellett" (Mimóza, 49. l.) — holott oly jó volna békességben megférti egymás mellett.

Talán ezt a toleranciát a költő bővebben ki fogja fejteni, amikor az állatokról fog írni, hisz nem mehet el szó nélkül a ragadozók mellett.

De addig is örvendjünk ennek a kötetnek és annak, hogy van egy nagyszerű Tóth Istvánunk!

SZABÓ GYÖRGY

GITTAI ISTVÁN karcolatai

Virrasztás a tűzzel

Az a fehér éjszaka, amikor először együtt lehettem a tűzzel, felelt az első öleléssel. Sőt, jóval több volt annál, hiszen amíg az első ölelés beteljesüléssel és megnyugvással járt, addig a tűzzel való meghitt együttlét a kérdések és a lehetséges válaszok egész sorát vetette fel, miközben olyasféle izgalom lett úrrá rajtam, mint a méhek megbolydulása akácvirágzás idején. Persze ez így túl általánosan hangzik, s nem is igazán érzékelheti a kívülálló, hogy e meditáció mögött miféle izgalom is munkálkodik. Állítom: földrajzi felfedezéssel — kontinenstalálással — felér az, ami a tűz mellett éjszakázóban felmerül. Hiszen nem több és nem kevesebb történik az illetővel, mint az, hogy szembesül önmagával. Miként csimpánz a tükörben. Rá se ismersz önmagadra. Azt hiszed, hogy a tükörkép-ipse az valaki más, akit játszótársnak, árnyéknak küldött a Jóisten. A tűzzel való éjszakányi együttlétnek van egy fölöttébb fontos, gyakorlati aspektusa is. Állandóan ügyelni kell rá, hogy ki ne aludjon. Folytonos készenléti állapot ez, mint a tűzoltóké, akiket bármelyik pillanatban riaszthatnak. Ha elfogy a tüzelőanyag, kétségbeesetten indulsz el, s a sötétben addig tapogatózol, míg a kezzedbe nem akad valami rőzsefélé, szénaboglya, bútordarab, deszkalerakat, országos levéltár, az, ami, nem számít, csak égjen. Hát ez az: nem számít, csak égjen! Ugy fakad ki belőled, mint a láva. Tűzelsz, tűzelsz, s ha már más nincsen, hát rádobod kabátod, inged, nadrágod, cipőd. Cserében fényt és meleget kapsz. És varázslatos lángjátékot, mely olyannyira incselkedik és ingerkedik veled, hogy tenyereiddel az égetés határáig megközeledsz. Onnan visszarántod ugyan a kezéd, de néhány pillanat múlva újrakezded a közelítést. E lángpillangókkal való önfeledt játszózást valójában nem is lehet leírni. A költő szavaival élve ezt művelni kell, mint a csodát és nem magyarázni.

Nem várt hidegzuhanýként érkezett a virradat. A kitágult láthatóságban, miként a tűz, úgy magam is összetöpörödtem, elbizonytalanodtam. Környékezett a sírás, de ezt, gondolom, már mondanom sem kellene.

Majdnem súlytalanul

Egyik visszatérő álmom lényege, hogy talajtól való elrugaszkodásom olyannyira könnyed, légies, mintha tizedére csökkent volna testsúlyom. Dobbantok jobb lábbal, s harminc-negyven-ötven métert is repülök a levegőben. Hogy centire pontosan mennyit is, azt azért nem tudom, mert szokelléseim nincsenek lemérve. Atlétikai, verseny-körülményeket ugyanis nem álmodok hozzá. Csak úgy, a járdától rugaszkodom el, utcai cipőben, nadrágban, hétköznapiasan. Fölöttébb kellemes pillanatokat szerez nekem eme légi képességem. Még álmomban is kérdezem magamtól: ember, ébren hogy-hogy nem rendelkezel ezzel a szokellni-tudással? Sem álmom, sem ébrenlétem nem ad választ e kérdésre. Ha jól belegondolok, nem is annyira fontos a válasz. Sokkal, de sokkal fontosabb az élmény maga, a légiesség háttorzongatóan kellemes átélése. Ezt pedig minden szokelléssel megélem. Igaz ugyan, hogy álmomban, de ez mit sem csorbit az élményen. A Holdra szállt űrhajósok ugyanezt művelték ébren és kisebb léptekben. Ha visszapörgetjük a fent készített akkori felvételeket, jól láthatjuk, hogy Armstrong egy-egy lépte, szokellése nem több másfél-két méternél. Én ennek a húsz-harmincszorosát produkálom, székfander nélkül.

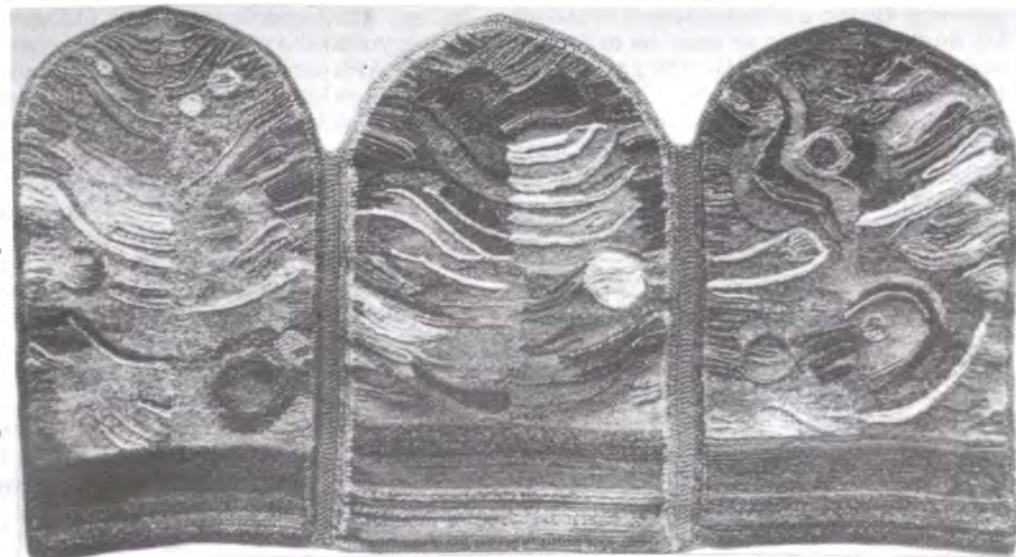
Hangsúlyozom: álmomban.

Volna itt még valami, és pedig a háttorzongató jelzőnek, mint testi jelenségnek, a szemügyre vétele. Kérdem én, mitől cikázik át az a mindenki által olyannyira jól ismert, nem túl gyakori bizsergető érzés az ember hátgerincén? Hát mi mástól, ha nem a különöstől. Lett légyen annak tárgya kecses női nyakív, hamvas váll- és kebelbombarlat, hastájéki köldökhomorulat vagy bármelyik erotikus zóna felragyogása. Érintő és érintett, felfedező és felfedezett egyaránt részesül a mennyei bizserből. De néhány mondattal még visszakanyarodva: a kenguru erszénye vitathatatlanul különös dolog, s nem kevésbé a belőle kikandikáló kengurubébi látványa. Csakhogy ettől még nem bizsereg fel a hátgerincünk. A menekülő és páros lábbal hatalmasakat szokellő kenguru ellenben már maga a csoda. Hát ilyenszerű szokellésekre vagyok én képes álmomban, hétköznapi és féllábbal.

A megbüntetett patak

Anyai nagyapámnak egy ízben nézeteltérése támadt ama János patakkal, mely szőlőjének végében folyt. Az történt ugyanis, hogy abban a konfliktusos esztendőben nagyon sok eső esett, s emiatt a János patak gilisztából olykor kígyóvá vastagodott. Amilyen a mohó ember, épp olyan mohó az áradó patak is: belegázolt a máséba, nevezetesen nagyapám szőlőjébe, és tönkretette a gyönyörű tókesorok kétharmadát. Amikor ezt nagyapám meglátta, keserűségében kicsordult a könnye, s akárha égetnivalóan rosszcsont unokáját feddne, fenyegetően azt mondta: "Na majd adok én neked garázdálkodást!" Ezzel hátat fordított a János pataknak, a megpocsékolt szőlőskertnek, és hazaballagott. Még aznap estére összetoborozta a fúvószenekart portájára. Miután végigfújták a húsz-huszonkét indulóból, népdalból, operettslágerből álló szerény repertoárt, nagyapám a térde közé fogta klarinétját és elpanaszolta a többieknek aznap bosszúságát. Ki gondolná, hogy egy falusi fúvószenekarban ekkora összetartás lakozik. Egyként felsorakoztak, nagyapám mellé, s kimondták az ítéletet: a János pataknak szőlőronditó tetteért bűnhődnie kell. "Majd mi móresre tanítjuk!" — kiáltotta a tuba tölcsére mögül kikandikáló Madó bácsi, nagyapám szívbeli jóbarátja. De hogy büntetésül mit is eszelt ki aznap este a fúvószenekar, én azt nem tudhattam, mert jóval előtte ágyba parancsoltak.

Másnap, templomozás után, a fúvósok hangszerrel a kézben a hegykapunál gyülekeztek. Annál verőfényesebb, békebelibb vasárnap délután nincs is az emlékezetemben. Mintha csak a névnapját készülnének bearanyozni valakinek. Fekete öltöny, gyolcsing, fekete kalap, kisuvickolt csizma mindenik férfin. A hangszerek reze meg úgy csillog, mint a rájuk büszke unokák szeme. "Nem akármilyen nagyapák" — gondoltam akkor rólu-k, még mit sem sejtve a közelgő fejleményekről. Mihelyt teljes lett a létszám, a zenekar nekilódult a nagyapám szőlőjéhez vezető ösvénynek. Szótlanul. Nagy volt a titoktartás. A meggyalázott szőlő végében, az ismét gilisztává apadt János patak partján szinte lábujjhegyen felsorakozott a rezesbanda. Amikor már püsszenés se hallatszott, s a rigó is gyanútlanul visszaszállt a diófaágra, hirtelen rázendítettek. Olyan hangosan és hévvel, hogy a fáról potyogni kezdett a szilva, a szőlőkarók is hasadozni. A János patak vize meg visszafelé kezdett folyni, annyira megzavarodott rémületében. Mire a Ferenc Jóska-induló végére érték, a patakot mintha kikortyolta volna valami szomjas óriás. Nesze neked, János patak! Némi szünet után a zenekar kellemesebb dallamokra váltott, s lassan-lassan hegyi ballá kerekedett a hangulat. Még morózus nagyanyám is táncreperdült. Ami pedig a János patakot illeti: idővel ugyan visszatért bele az élet, de a leckéztetés anyira megviselte, hogy csenevész vizét a hal többé nem szerette. A békalencse is csak imitt-amott bírt benne megmaradni.

CSIKI LÁSZLÓ

Sanyipék

Hol volt, hol volt? Nem volt.

Nem volt a községi péknek felesége. De még kedvese sem. Ideje se, hogy szerezhetne. Más férfiak estefelé a kívül fehér, belül vörös útminti csárdában ültek elszerezhető nejükkal, lányukkal, vagy egymás megterített asztalánál vendég asszonyokkal, a magányos nők meg otthon főzték a másnapi ebédjüket. A községi pék a kemencét fűtötte olyankor. Éjjel süített, dél előtt meg eladta a kenyeret, kiflit, kakaós csigát. Délután aludt, ha bírt. Szendergett, vagy azt se.

Leeresztett redőnyök mögött feküdt a homályos szobában a pék, lilán sajjó bütykeit nézte a takaró alól kilógó lábán, és egyéb alkalmi kitüremkedéseit a takarón. Az egyik gyógyításához gyöngéd, a másikéhoz szenvedélyes asszony kellett volna neki, lehetőleg egy személyben a kettő. Egyelőre be kellett érnie a péknek a hideg borogatással, hogy csitítsa a lüktetéseit. Kellott volna pedig még egy asszony a boltba is.

Fehér arcú ember volt a pék, a kemenceláng lepörkölte a szemöldökét, de nem barnult le tőle. Szögletes homloka felett már nem sok lemarnivalója maradt a tűznek, de hátrább göndör volt a fakóvörös feje. Harminckét éves korára olyan lett a pék, akár egy fiatalra maszkírozott, langaléta filmszínész hatvanévesen, átderengett bőrén az öregség, és mindegyre elszóta az áruját, mint hiedelem szerint a szerelmese.

Hat nőbe volt szerelmes a pék, de csak muszájból és feltételes. Nem tudott választani közülük, nem volt mikor és hogyan. Ha sikerült volna egyet magához hajlítani, a többiek iránt érzett szerelmét is mind arra ruházta, és elfelejtőtt. A hat, elérhetőnek látszó községi nő közül kettő hajadon, három elvált és egy özvegy volt. Az özvegy még mindig kiskapával járt fel a temetőbe, a férje portulás sírjához. Az egyik hajadon rendszeresen bebuszozott hétvégeken a városba, csak hétfő hajnalba érkezett vissza, és piroslott a szeme. A soványabbik elvált asszonyról azt beszélték, hogy a körorvos a szeretője; a másiknak két kisgyereke volt, a harmadikról nem lehetett tudni egyebet, mint hogy rengeteg paszulyt termel és órákat tölt a televízió előtt. A paszulytól és az üléstől elhúzott némelyest. Az özvegy is kezdett túlterjedni a kíváncsú körvonalain, de megtörténhet, hogy csak a fekete ruhájától hatott testesebbnek. A városba ingázó lány volt a legszebb, nyáron mindig látszott a dereka, a hullámos haja a rövid blúz alatt, télen pedig a combja a magasszárú csizma fölött.

Ő kapta az első cipőt.

Hat cipőt süített a pék, és mindenikbe egy keskeny arany karikagyűrűt. Külön polcon tartotta a gyűrűs cipőt a kiszemelt vásárlóinak, nehogy holmi vénasszonynak adja véletlenül, mint egy jótékony vállalkozó.

Ült aztán délután fotelében, a leengedett redőnyök mögött a pék, fekete nadrágban, fehér ingben, megfésülködve, és várta, hogy visszahozzák a gyűrűjét. Még konyakot és rózsát is rakott a csavarosra faragott lábú kisasztalra, bekészített egy zenés kazettát a hifi-toronyba. Halkan bűgött a készülék, felzendülésre készen. Hallani lehetett volna az ajtócsengőt. Papagályhangú ajtócsengője volt a péknek.

Az ablakkal szemben, a léckerítés mellett orgonabokrok nőttek, rozsdafarkúak hintáztak az elvirágzott ágakon, és egy ismeretlen madár pittyegett. Pitty-pitty-pitty — így szólt a madár. Ahogy telt az idő, egyre ismerősebb lett, a hangjától.

Sötétedéskor a madár elhallgatott, a pék le-

vetette ünnepi ingét, nadrágját, és gondosan beakasztotta a szekrénybe. A konyhában beöltözött fehér vászonruhájába, megivott egy csésze kávé a homályban, majd lement a műhelybe.

Másnap az üzletben megkérdezte az ingázó hajadont, ki az a szerencsés, akinek megengedte, hogy eljegyezze. A lány rávetette kéklő tekintetét az ujján csúszkáló keskeny jegygyűrűre, és eleredt a könnye. "Magának mondom, Sanyi. Nem fog az engem elvenni soha. De viselem ezt, ha már az ujjamra húzta. Emléke."

A pék egy kicsikét elszomorodott, egy kicsit megalázottnak is érezte magát, amiért ennyire semmibe veszi őt ez a lány, hogy még neki vall egy másik férfiról és a bánatáról, még ha álmodta is a viszontagságait. Hazug a titka, bár attól a bánata még lehet igazi. Hacsak nem azért búsong más előtt, hogy titokzatosnak lássék, vagy hogy vigasztalja valaki, aki elég merész leszólítani egy eljegyesedett lányt.

Aznap az egyik elvált asszony kapta a gyűrűs cipőt, a Piroska nevű. Csöndes kis nő volt ez, különben postás. Ki is rabolták már egy ízben, és azóta ijedtebbnek látszott, mint addig, és még annál is ijedtebbnek, mint amilyen valójában volt. Csak szerényen osont, de mindig jó irányba, és mindig talált, vitt valamit. A gyanú árnyéka, mióta áldozattá vált, úgy vetült rá, akár a léckerítés: egyszer eltakarta, máskor beragyogta. Sándor pék délutáni csendjébe, homályába nem talált el mégsem, pedig az ott ült a helyén, és tükröképét nézegette a szekrényajtó üvegén. Tetszett is magának, meg nem is. Jól nézett ki a harminckét évéhez képest. De azért harminckét éves volt már. Jólesett ott ülni bizsergő izgalomban, de a vele szembe fordult látványa már nem volt annyira jó. Kétséges volt: amilyen egy fiatalos idős ember vagy egy koravén férfi képe. Meg amilyen a remény.

"Benn felejtettem a téstában a gyűrűmet", mondta az üzletben Piroskának, hogy az nem hozta szóba. "Szerencséje lesz valakinek", felelte Piroska, és piros volt, nem is a szája, hanem a szája körül a bőr; "hogy én sose találom ilyet..."

A pék ekkor két nap döbbszentet tartott a gyűrűzésben. A szombat is közbejött, szerencsére, megszusszanhatott, vasárnap különben sem nyitotta ki a boltot. Beült este a csárdába egy Esztelneki Miklós nevű, sánta hőtechnikussal, aki időnként segített neki a kemencénél, és éppen az egyik elvált asszony egykori férje volt. Esztelneki Miklós nem tudta eldönteni, melyik volt előbb: a körorvos vagy a válóper. Az orvos miatt rúgták-e kettőre a közös életüket, vagy a doktor már a magányos nő gyógyítani érkezett, hivatali idő után, feltételezhetően alkonyatkor. Mindenesetre arról beszélgettek, de nem túl hevesen a pékkel, hogy milyenek itt az emberek, főleg a nők, és hogy milyenek lehetnek másfelé. Unták magukat, és egy kicsit egymást is, meg álmosak is voltak, úgy hogy később a hőlégbefúvásról beszélgettek inkább. "Az lenne az igazi, ha te tizenhat éves volnál", mondta elválás előtt a pék, "akkor lenne kire hagynom a boltot." "Fiút akarsz?", kérdezte a hőtechnikus. "Azt mondják, a pékek... a pékek meg a szakácsok... Mind olyanok. Fiúsak, na." "Elhiszed, ha azt mondom: én nem?" "Mindenesetre, egyedül élsz. Senki sem tudja, hogyan", mondta a hőtechnikus, "már meg ne haragudj".

Sanyi pék meglepetten észlelte magában, hogy nem haragszik. Egyetlen barátja se maradna, ha haragudna. Csak otthon vágta bele hajnaltájt a konyakos üveget a vitrinbe. Egyik sem tört szét, a palack magában gurigált a műperzsán, és amint nézte, a pék végre valóban megharagudott. Dühös lett legalábbis. Kétszer is odacsapta az egyik üveget a másikhoz, sikertelenül. Ettől szinte elsírta magát.

Hétfőn a másik hajadonnak, Klárának nyúj-

totta a cipőt, de már előre látta, hogy annak az ujjára nem megy fel majd a gyűrű. Vissza is hozta, három perc alatt. Nyilván már a bolt előtt feltörte a cipőt, és megcsikordult a foga az aranyon. "Benne felejtetted a gyűrűdet", mondta a téstahúsú lány, "ez nem túl gusztusos".

"Tudod mit? Neked adom", mondta Sanyi pék.

"Tudod mit? Tartsd meg magadnak. Gondolkodtam én rajta, Sanyipék, főként régebb. De rájöttem, hogy nem vagy hozzám való. Unalmas vagy egy kicsit, na. Mint a szakmád, Sanyipék. De ahhoz képest elég jóképűnek látszol."

"De én nem úgy gondoltam", mondta sebtiben Sanyi pék.

A terebélyes lány viszont elmondta, ő hogyan gondolta. Eredetileg. Főként úgy gondolta, hogy elmegy innen valakivel, kitanulja a kompjüterkezelést, és gürcöl majd, hogy eltartsa a férjét. Az illetőnek nem volt még neve, különben kellőképpen megképződött már, és ami a fontos: jól elszórakoztatta a jövődöbeljét, hogy az néha bepisilt a nevetéstől. Mókás alak volt, nem mint ezek az alföldi népek, és szépen énekelt. A lány be is mutatta, hogyan dalol majd a férje az ikreik rácsos ágya felett. Kétfelé csapta a rengő húsú karjait, és ott helyben elzengette a nótát. Sanyi pék egyik hangszalagján sem szerepelt ez a dallam, és a rádióban sem hallotta dagasztás, sütés közben. De most belemegett a kenyeresbolt hullámbádog fedele.

A péknek a vaskerítés mögött, az udvarán volt a boltja, egy deszkabódé, befelé nyíló ajtóval, kifelé nyitott pultos ablakkal. A lány úgy énekelt most neki befelé, hogy hangjától az egész rezonált, és aznap nem is jött újabb vevő.

Sanyipéket meglepte, hogy valaki unalmasnak találja a kenyereket. Mindenik más volt, ha súllyra megegyeztek is. Meg aztán, ahogy létrejöttek, megkeltek, alakot öltöttek, árnyalattal más-más színűre pirultak... Rajtuk meg az ő, késsel ejtett kézjegye, tanult és megszokottan egyforma metszéssel, mégis különféleképpen, egyedi alakra formázódva a kemencében. Ezer egyedi változatban is felismerte, kiválasztotta volna kenyereit az ország, de még a világ összes kenyere közül.

Kedden a kétgyerekes elvált asszony nagyobbik fia jött a kenyérért. Vitt féláron szikadattat is, a majorságnak vagy a disznónak, de még az is lehet, hogy a maguk túlon túl nagy asztalára. Sanyi pék adott melléje egy cipőt, ajándékba. Igaz, tépelődött előbb egy ideig, miközben a gyerek kiszedte a rekeszből a szárazabbat, hogy vajon kell-e a házába ez a fiú, hát még a kisöccse, ha mégis úgy, a boldogabb felére fordulna a dolog? Még délután is ezen törte a fejét a nagyszobában, a tükröképével szemközt. Szinte látta is ott, az üvegen, ahogy járnak fejében a gondolatok. De három pohár konyak után sem bírt dűlőre jutni. Olyannyira, hogy nem is öltözött fekete-nadrág-fehér-ingbe, egy kirojtosodott farmerban üldögélt, az meg egyre inkább vágta az ágyékát, figyelmeztetőleg. Arra jutott: "Nekem kellene disznót nevelni, veszek három malacot. A disznók nagyon kedves állatok. Csak tisztán kell őket tartani. Hozzánőnek az emberhez. Mégsem sírva eszszük a szalonnájukat. Milyen is az ember!" Sanyi pék belealudt a gondolkodásba, másnap első ízben késett a friss kenyér.

Hátra volt még egy elvált asszony és az özvegy. De közbejött megint a szombat este. Már ez előzőre is ráment egy aranygyűrű ára. Esztelneki Miklós, elvált, fele életét vesztett ember léte a vendége volt mindannyiszor. Mint ha megfizetné a tapasztalatokat, amiket más szerzett helyette. A boldogtalanság is sokba kerül, de legalább mesélni lehet róla. Ilyeneket gondolt a csárdában Sanyi pék azon a szombat estén, kilenc és fél tíz között. Fél tíz után egy perccel meglátott egyet a gyűrűi közül. Fiatal,

frissen mosdott pár kulcsolta össze a balkezét a szomszéd asztal fölött. A lány ujján felismerhetően csillogott az ő kísértő ajándéka. Olcsón juthattak hozzá, amikor félmeztelenül ajtót nyitottak a postásnőnek, és zavarukban eljegyezték egymást, ha már volt mivel.

Sanyi pék egyre a lányt nézte: hozzá kötötte az az arany karika, legalább egy kicsit. Egy egész kicsit, de elég sok időre. "Ne izélj már", súgdosta neki Esztelneki Miklós, "tanárno ez, vagy jegyző vagy miféle. A fiúja meg pesti. Nem neked való."

Sanyi csak csodálkozott, hogy ilyen messzi, ismeretlen utakat járt be a gyűrűje, neki meg semmi haszna belőle azon kívül, hogy nézheti és elképzelheti az útját. "Hát, itt mindenkinek szerencséje van velem, de nekem senkivel", mondta, mire Esztelneki Miklós, aki nem nagyon hajazott a bölcsesetre, azt kérdezte hirtelen: "Hazavigyelek?" Sanyi szinte azt felelte: "Vigyél az édenbe".

Építettek tavasszal holmi harmadik falusiak egy homlokzatilag alpesi villára hasonlító vigalmi házat a zombékos mellett, ott száradt még előtte a zöld libafos, a kikopott gyeplő. Éterme már egy kisvárosba illett a színpadias vörös függönyeivel, tükörfalaival, művirágaival, a mellékhelyiséghez vezető hátsó folyosón viszont kézírások függtek rozsdáló rajzszögeken: zöld, fekete és piros filctollal felvázolt női alakok, terpeszben vagy hanyatt, alattuk meg bőséges ígéretek és árajánlatok: Masszázs, a messzi tájszólásokat beszélő lányok nyelvén. Az itteni férfiak három faluval odébb jártak efféle intézménybe. Sanyi pék ráadásul attól tartott, hogy valamelyik gyűrűvel megkínált kuncaftját találja az emeleten, hogy aztán még felül is fizesse, miután megkapta már az aranyát; alkudni pedig éppúgy restellt volna, mint emlékeztetni, és nem akarta behajítani a tartozásukat sem. Pedig szinte mindegy volt már neki. "A nő nem csak a kenyérboltba vagy a kertbe való", mondta rejtélyesen Sanyipék Esztelneki Miklósnak, mert nem volt más, kinek. Az meg értetlenül egyetértett vele, mivel pillanatnyilag nem jutott eszébe, mi másra, hová való még a nők. Legfennebb faképnél hagyja őket az ember, miután falhoz kente a paszulyfőzeléket, és ők maradnak a közösen épített házban, még a hat gatyából is csak hármat hajtanak ki az ablakon, az éjszaka közepén, az utcáról bekiabáló, jogerősen kilakoltatott volt férjüknek. Esztelneki Miklós hőtechnikus tehát, aggódva és barátian felkarolta, hazavitte Sanyipékét, az meg nem is ellenkezett túlságosan, mintha mindegy lenne már, kinek a vállára omlik, csak zsúfolt szobájában, egyedül elmélkedett tovább a gyöngéd lelkekről és meleg hűsokról. Anyira nekibúsult, szinte leírta a gondolatait.

Másnap könnyebb volt valamivel. Igaz, hogy a harmadik hidegen hagyott asszony se hozta vissza a cipőbéli ajándékot, de Sanyi nem is bánta. Ez amolyan mindentudó fajta volt, hiányzott is elől három foga a sok tudástól, vagy mert azt megtorolták rajta, akiktől szerezte. Az összes kenyeret végigtapogatta nagy tudásvágyában, mielőtt választott, majd félbe vágta, és sóhajtozott, hogy neki elég ennyi, sajnos, "hogy rohadna bele a nadrágjába az izéje minden kannak". Miközben meg így, sóhajtozásból sipításba váltott, egyre a péket nézte a májmetéyes szemével, hogy az már érezte, neki is lerohad, a tetejébe vétenül, ártatlanul, vételesen. Tudta Sanyi, hogy csakis úgy bírna a férfigyűlöletével, ha meghódítaná magának. Meg azt is, hogy aztán nem győzne menekülni a szerelme elől, amíg az megint gyűlöletbe nem fordul. Egy valaki megpróbálta már, bejárta a kört, kétszer vette feleségül ezt a nőt, és az ország másik felébe költözött, mielőtt harmadszor is megtette volna.

Az a cipő Sanyi nyakán marad, mint valami

meleg, lágy szomorúság. Boldog lett aztán mégis, de már csak magában, a szobájában. Ő minden nőnek, még a nemszeretem-féléknek is megadta a lehetőséget, ez az iszákos is rábízhatta volna magát, ő biztosan kikúrálja, még imádkozni is megtanítja, pedig arra ritkán állt a szája. A másik gyerekeinek kenyeret adhatott volna a kezébe, méghozzá szó szerint. Mellette a kövér lefogya, a bánatos neki sír. Szólniuk kellett volna csak. Erősnek érezte magát ott Sanyi pék, ha másért nem, muszájból, vigasztalódásképpen. Jó volt érezni ezt, jobb, mint a sok éves tompaság, felrázta, hogy még a gyorma is beleremegett. Ott, a hasában sajgott a kétségbeesés, mégsem volt reményvesztett. Elvégre nem csálódott: ismerte ő ezeket, és nem várt tőlük sokat, csak annyit, amennyit ő maga adhatott volna nekik. Hagyta, hogy lopjanak, csaljanak, hazudjanak, mert úgy is, akkor is: ő adta nekik a gyűrűt s az esélyt jóra, rosszra egyaránt. Ő itt volt, és itt lesz holnap is, minthiába ver most túl fűgén a szíve és lüktet szúrósan a mellcsontja. És mintha elindulnának helyükről a bútorok, a szoba sötétebb sarkai felé. Valamiképpen légzeművé válva lengenek, akár a füst. Jó les ez így, majd enged a görcs, és ő akkor világosságba jut innen, hogy az már az Isten kebele. Tágas, fényes térség, és mintha légkondicionálva lenne. "Egy-null", mondta a pék csendesen, és nem is magának, másvalakinek. "Tudod te. Tudod, hogy megy ez."

Kusztos Endre grafikája

Ő meg azt tudta már, hogy mindjárt-mindjárt megszólal a papagáj. Utálatos, de életet ment a hangja. Meg is nyomta kint a gombot egy könnyű kéz, madárhangon jelzett az ajtó fölött a csengő. És persze, hogy a testes özvegy állt a küszöbön. Egyik kezében a temetői kiskapa. A másikban, sajnos, műbőr irattartó.

"Tudtam", mondta Sanyi pék.

Könyvvizsgáló volt ez az özvegy valójában, és estefelé jött, akár a néma árnyék, a férje sírja mellől egyenest. "Szép jóestét", mondta.

"Cseszhetem", mondta Sanyi pék.

"Ne kapkodd el, Sanyikám, csak nyugi. Nem eszlek meg."

"Csak megbüntetsz."

Az özvegy behullámozott, a kiskapát kint hagyta. Leengedte hatmarkos hátsóját a plüss karosszékre, az ablakkal szemközt, a televízió iránt, elegyengette a gerincét és egymásba fonta meleg ujjait.

"Hát akkor", mondta mosolyogva, étvágygerjesztő redős felsőajka kétfelé csúszott a fogain.

"Hát akkor hozom", adta meg magát Sanyi pék.

De nehogy csak a számlákért járt volna lent a sütődében, miközben az özvegy — amúgy Ilona — a berendezést szemrevételezte ültéből, hanemhát a cipőért mégis. Fel is hozta a cipőt, noha túl korán. Forró volt, de sületlen, szinte már pihegett a tálcan, a takarója alatt, piruló fehéren, kíváncsan. "Megszegném én", mondta Sanyipék, "az én kezem megszokta a meleget. De inkább te."

"Előbb a hivatal", mondta az özvegy — amúgy Ilona —, és felnyitotta az irattartót, kilátszott az egész belég. Nem is azért igyekezett túl korán a cipóval Sanyi pék, mert az sületlen volt még, hanem mert az özvegy se nem evett, se nem ivott, amíg a kötelességét nem teljesítette. A sírt is megkapálta, mielőtt ügyintézőni indult.

"Pech", sóhajtott Sanyipék. Nem tudta még, a balsors vagy csak a balszerencse kapta-e el megint derékban, az özvegy személyében. Az meg úgy ragyogott ki helyenként a sötét ruhájából s a műbőr irattartó mögül, mint rendőrautó az éjszakából. Sanyi pék nem is képzelte, hogy ekkora. Kisebb kellett volna hogy legyen: ahogy egy özvegyhez illik, akinek két vagy több darabban hoztak haza a férjét. "Megállj már", mondta előre megbánt álnoksággal Sanyi, csak-hogy másra fordítsa a beszélgetést. "Tényleg felszeletelte a zető? Gyurit. Nekem megmondhatod."

"Ne bánts már te is." Az özvegy — amúgy Ilona — sértetten összecuska a száját, és ettől végre bánatosnak látszott, mintha tanulta volna. Tartottak tehát egy kis részvétszünetet. Adóztak egy perc csenddel.

A perc aztán lejárt, villanyt is gyújtott Sanyipék. Pislogtak egymásra a hirtelen fényben.

"Értesz te a pékárúhoz?", kérdezte Sanyipék.

Nézte egy ideig Ilonka a nagy, magas bútorokat, a vitrinben a kristályneműt, a leengedett redőnyt, amelyen át most kifelé szűrődött a fény, de még Sanyit is.

"Bele tudnék tanulni", mondta végül. "De könyvelni biztosan tudok."

"Akkor meg..."

"Neked elmondhatom", mondta Ilonka, és púderosnak látszott az arca a csillárfényben. "Nem volt egész a Gyuri életében sem, amíg még egyben volt. Nem volt teljes, vagy igazi, vagy hogy is..."

Ennél többet igazán nem mondhatott asszony léte, még ha özvegy is. Inkább gyászba borult egy kicsit, csak úgy, mint ki bánja, hogy az ajtó előtt feledte a kiskapát, és azt bárki láthatja holnap reggelig.

"Szegezd meg már azt a kenyeret", szólít rá végül a pékember, és csak topogott a papucs mellett mezítlábasan, mohón.

Kibukott akkor Ilona keze közt a meleg cipóból az utolsó, vagyis az egyetlen arany kari-kagyűrű, és éppen a tenyerébe pottyant. Hallani lehetett, amint odahull, pedig se nem koppant, se nem puffant, csak csillogott magának.

"Neked sütöttem belé, egyedül neked", lehellte vastagon Sanyipék, amint elcsitult közöttük a gyűrű harsány csillogása. "vartalak."

"Köszönöm."

Ez olyan nagyon szépen hangzott, a darabos asszony teljes terjedelmében meghatódott tőle, utólag: amint a saját hangját meghallotta.

Másnap, keddi hétköznap volt pedig, nem nyitott ki a pékbolt, éhesen, sóváran kőválygott a község, és lázadó hangok hallatszottak a szegletekben, délire meg valaki a kiskapát is ellopta a küszöbről. Az ablaküvegen belül, cukorspárgán kartonlap lógott: Augusztus 28-án szabadság miatt zárva.

Szerdán azonban már minden rendesen működött, még az özvegy is.

1998. szeptember

JANCSÓ MIKLÓS

A pénztár

A cselekmény időpontja a Kr. utáni 2.500-as esztendő. A szín közepén egy ócska fabódé áll. Hatalmas betűkkel, hogy már nagyon messziről el lehessen olvasni, rá van írva: Pénztár. Az épületecske bal és jobb oldalán padok, ládák, ülőalkalmatosságok. Belép a két Pénztáros.

Öreg Pénztáros: No, itt volnánk. Ez itt a pénztár. Itt fogsz te is dolgozni, illetve te fogsz itt dolgozni, mert én nyugdíjba megyek.

Fiatall Pénztáros: Mért mész nyugdíjba?

Öreg Pénztáros: Mert öreg vagyok. És mert tönkretették az idegrendszeremet a művészek.

Fiatall Pénztáros: De hiszen csak havonta egyszer találkozol velük. Amikor fizetésnap van.

Öreg Pénztáros: Havonta egyszer is sok egy művész. Nekem. Van, akinek kell művész, kéthetente is. Lehet. Van ilyen. Nekem elegendő van belőlük. Havonta van elegendő belőlük. (szünet)

Fiatall Pénztáros: Akkor azt mondd el, mit kell én csinálnjak, mint pénztáros.

Öreg Pénztáros: Egyszerű: fizetsz. A pénztáros mindig fizet.

Fiatall Pénztáros: Magyarázd meg nekem, miért itt fizetik a művészeket? A világ végén?

Öreg Pénztáros: Elmondom. Azért fizetik a művészeket a világ végén, mert a művészek mindig kellemetlenek voltak a társadalomnak. A forradalom, a művészet és a népbetegség nem kell a hatalomnak. Illetve a népbetegséggel még elbajlódhatnak, de a művészekkel...

Fiatall Pénztáros: Hogy bajlódhatnak el a népbetegségekkel?

Öreg Pénztáros: A népbetegséget el lehet hallgatni, a művészeket is el lehet hallgattatni, de az többbe kerül. Néha nem is sikerül. No de kezdem az elején, miért fogsz te holnap itt fizetést adni a művészeknek (leülnek). Figyelj jól. Néhány száz évvel ezelőtt mi is volt a művészet? Elmondom. Vegyünk például egy szépirodalmi folyóiratot, amit úgy 500 évvel ezelőtt csináltak.

Fiatall Pénztáros: Az évfordulón? 2000-ben?

Öreg Pénztáros: Igen. Nos, ebben a folyóiratban dolgozott akkor főszerkesztő, főszerkesztő-helyettes, szerkesztő, titkár, titkárnő, grafikus, nyomdászok, lapterjesztők, külső munkatársak stb. Aztán volt üzlet, ahol árúsfították a lapot, volt eladó, minden volt — csak egy nem volt. Vevő. Nem vásárolta a szépirodalmat senki. A könyvet sem. Nem kellett senkinek semmi, ami betű. Így ment ez évtizedekig, miközben reszkettek a folyóiratszerkesztők: mi lesz velük? Illetve mi lesz a fizetésükkel ebben a nagy kultúrközyben? Aztán kitalálták: egymásnak fognak írni. És lőn. Egyik szerkesztőség felvásárolta a másik szerkesztőség kiadványait: mindkét szerkesztőség büszkén jelentette az államnak: nagy a kultúrérdéklődés. Így alakult ki a belterjes irodalom és kultúra, közönséges ember nem is juthatott szépirodalomhoz, ha netán rájött volna az olvasásvágy. A szerkesztőségek misztifikálták a Művészi Nimbuszokat: páncélautókon szállították egymásnak kultúrtermékeiket, fegyveres őrizet-

tel, aminek eredményeként X szerkesztőség kultúreredménye Y szerkesztőség raktárában hevert, Y szerkesztőség kultúreredményeit X szerkesztőség raktárában rágták az egerek.

Így kialakult egy titkos irodalom — az államvédelem is felfigyelt a művészetre, illetve a terjesztési módszerre, remeknek találta azt az eredményes titokzatosságot, ami körülbeegte az Irodalmat. De mi az irodalom, hogy így védik a beavatottakat? — kérdezte önmagától kíváncsian az Államvédelem, és az államvédelmis tiszték hosszú hónapokig tartó munka után megszerezték egy irdodalmi-művészeti folyóiratot. Nosza, nekiültek, hadd lám, miről szól a lap? Olvasták azt előlről hátra, balról jobbra, jobbról balra, felülről lefelé, lennről felfelé — nem tudták ki az írottak értelmét. Majd kirtörte őket a nyavalya, mi lehet a titkos írás kulcsa, de belátták: itt már megint csak a külföld segíthet. Összeállítottak egy küldöttséget, egy Bizottságot, igen, az a korszak az Alapítványok és a Bizottságok korszaka volt, melyben KGB, FBI és hazai államvédelmisek tevékenykedtek. A Kultúra Megfejti Bizottság hónapokig dolgozott hazai szép-

ifj. Feszt László grafikája

irodalmunkon, de igaz, ami igaz: megfejtettek 18 metaforát s hasonlatot egy évi szépirodalom-termésből. Amikor a különböző művészi víziók és világlátások kibogozásához fogtak, három FBI tiszt megbe-tegedett idegileg, úgyhogy abbahagyták a dolgot. Ebből a csatából a Művészet került ki győztesen: akárcsak a piramisok, az Irodalom is őrizte titkait.

Fiatall Pénztáros: És a színházak? Velük mi lett?

Öreg Pénztáros: (nagyot sóhajt, hüm-mög, morog) Hajaj, szegény színházak. Utol-érte őket is az érdektelenség. De a színházak rugalmasak voltak mindig, most is feltalálták magukat. Ugye tudod, valaha volt bérletrendszer a színházakban. Vagyis a néző kifizetett 5 előadást egy évre, aztán így ő bérló lett. Igen ám, de a színházak kezdtek

tréfálkozni a bérlókkal: a meghirdetett Shakespeare helyett a Balassagyarmati Műkedvelő Dalárda tornaegyüttesét hívták meg, bérletadósságot letudni. Szóval kitoltak folyamatosan a bérlókkal, akik aztán a színházak felé sem néztek. De mondom, az okos színházigazgatók nem ijedtek meg az üres székektől: visszacsinálták a bérletrendszert, de, nagyon okosan, úgy csinálták vissza, hogy megválogatták azokat, akiket bérlóknak neveznek. Azt csinálták, hogy X színház például előadásaira bérletezte Y színház művészeit, dramaturgjait, referenseit, repertoárösszeállítóit, al- és segédrendezőket, titkárokat, művészeti megfigyelőket, díszletezőket stb. stb. Ezzel szemben Y színház is visszabérletezte X színház alkalmazottait, ha ugye már nekikeseredtek és kipréseltek magukból egy-egy előadást. Bölcs bérletrendszer volt és zárt bérletrendszer volt, a kiszállási tervet is teljesítették, a protokollpénzt is el tudták költeni, a művészeknek sem ártott egy kis más városban más színház levegőjét beszívni, és nem utolsó szempontként megvalósult az egészséges belső művészi vérkeringés, amit sem kritikus, sem néző nem fertőzött meg. Dehát egy idő után elunták egymást nézni X színház és Y színház, ezért bevették a vérkeringésbe Z színházat, aztán Q színházat és így tovább. Végül minden héten minden színház utazott keresztbe-kasul, belföldre, külföldre, ragyogott a vasutasok képe, mert telt vonatok csattogtak a síneken: beindult és pompázott a belterjes művészi élet, a színészművészek olyan kulturáltak lettek egymás csodálatában, hogy ők is, akár az irodalmárok, kialakítottak egy felsőbbrendű művészi szektát, amelyik egy speciális művészi nyelvet beszélt. Ezt a művészi nyelvet csak a színházi művészek értették, de voltak olyan művészek, akik még művészből nyelvet fejlesztettek ki, amit aztán senki sem értett. A dolog abban csúcso-sodott, amikor még a művészi nyelv feltalálói sem értették a saját művészi nyelvüket. Találkozott végre az Irodalom és a Színház. De hát (sóhajt egy nagyot) nem tart örökké az, ami tökéletes.

Fiatall Pénztáros: Ne mondd! Mi történt aztán? Ha már olyan jól ki volt találva az igazi művészet.

Öreg Pénztáros: Közbejött az, amit úgy neveznek: emberi tényező. Közbelépett az Egészséges Művészi Irigység. Mert né, ugye adva volt egy fővárosi színház, ahol dolgozott 500 művész. És adva volt egy vidéki színház, ahol dolgozott 100 szegény művész és egyebek. Namármost, az egymást nézés elve alapján leutazott a fővárosból az 500 fővárosi művész, vidéki művészetet nézni, ugyancsak az egymás-nézés alapon a vidéki senki színészek vagy 200-an (családostól és hódolóktól kísérvé) felutaztak fővárosi színházat bámulni. És ez úgy ment, azaz ment volna, de elővették a minisztériumban a statisztikákat, ami a nézőszámot illeti. Kiderült, hogy az ócska, elmaradott vidéki színház előadását 500 neves fővárosi művész csodálta, ezzel szemben a csodálatos fővárosi színházat csupán vagy 200 összekönyörgött, összemeghívóztott vidéki fuss ki-öblítsd ki-művészcseke látogatta, akik amúgy is mindentől le voltak maradva és nem számítottak sehol. Namármost, a vidéki színházigazgatók elkezdtek gögősek lenni a nézőszámukra, a minőségre és mennyiségre egyaránt, viszont a fővárosi színházigazgatók tombol-

tak mérgükben, de hiába minden: a statisztika beszélt. A kultúrminiszter pedig intézkedett: igazgatócseréket eszközölt: a vidéki igazgatók fővárosi igazgatók lettek, és fordítva. Forogtak a kultúrkáderek, hol le, hol fel, mint lottószámok a keverőben, de hiába minden: csak nem kellett senkinek sem a művészet. Az állam pedig tehetetlen volt a közönnyel szemben: erőszakkal börtönbe lehet embereket tenni, de kultúrintézménybe beültetni őket nem lehet. Sem olvasótermekbe nem lehet bekergetni őket.

Fiatal Pénztáros: Ez így helyes. Mert óvni kell a nemzetet a művészettől.

Öreg Pénztáros: Miért kell óvni a népet a művészettől?

Fiatal Pénztáros: Gyermekkoromban olvastam Werther szenvedéseiről, valami Goethe írta. És azt is olvastam, hogy Werthert úgy sajnálták a népek, hogy a regény végére minden olvasó felakasztotta magát, mert a könyv nem mutatott kiutat a lelki válságból. Majdnem kihalt Németország a nemes kultúrszeretben. Csak az analfabéták úszták meg öngyilkosság nélkül.

Öreg Pénztáros: Az analfabéták mindig megússzák, pláne, ha vezető beosztásban vannak. (gondolkozik) Ettől a Goethétől nem volt helyes, hogy halálba menesztette a nemzetét. Bár az igazi művészet mindig elkeserítő. Vagy elgondolkodtató, ami egyre megy. Vagy unalmas. Esetleg érthetetlen. De gyilkossáig, vagy öngyilkossáig nem szabad eljuttatni a nézőt. Aludjon az olvasó, menjen haza a színháznéző a szünetben — de ne ölje meg magát szomorúságában.

Fiatal Pénztáros: Ezért jó a vidám művészet.

Öreg Pénztáros: Igen, de ami vidám, az nem művészet, mert ami vidám, azt mindenki érti, mindenki pedig nem lehet művészi, tehát amit mindenki élvez és ért, az nem művészet, mert nem művészi az, ami nem csak a kiválasztottaknak szól.

Fiatal Pénztáros: Akkor az a művészet, amit Goethe csinált? Aminek olyan hatása volt, mint egy háborúnak?

Öreg Pénztáros: Goethe régen volt — ma már az olvasók edzettebbek. Én is színházi voltam, és lám, még élek. Meg olvastam is sokat, és lám, itt vagyok. Mert önuralma is kell legyen az embernek. Az volna a legegyszerűbb, ha megnézném a Marica grófnőt, utána meg felakasztanám magam. De mindent túl kell élni az ember.

Fiatal Pénztáros: Hát igen... (szünet) Aztán később hogy lett?

Öreg Pénztáros: Nagypám sokat mesélt erről... A régi jó idők... A művészek mással próbálkoztak: következett a Művészi Alaposság Korszak. Ezt az időszakot a művészi igényesség, a műalkotások alapos kimunkálása jellemezte. Persze ez sem tartott sokáig.

Fiatal Pénztáros: Miért?

Öreg Pénztáros: Példát mondok: Egy író harminc éves korára érett író lett. Akkor nekifogott írni: — de nem siette el a dolgot. Mire nyugdíjas lett...

Fiatal Pénztáros: Megírt egy regényt?

Öreg Pénztáros: Nem. Megírt egy mondatot. Azt sem írta végig.

Fiatal Pénztáros: Miért?

Öreg Pénztáros: Mert a fia is írói pályára készült, gondolta, majd befejezi a fia a mondatot. Így családban marad a mondanivaló. És az állás.

Fiatal Pénztáros: És mit szóltak ehhez az alapossághoz a kritikusok?

Öreg Pénztáros: Mit szóljanak? Féltanulmányt írtak a féltanulatról. Írhattak, úgysem olvasta senki, sem a féltanulatról, sem a féltanulmányról róla, sem a fordítást, sem a tanulmányról írt tanulmányt, sem a tanulmányról írt tanulmány bírálatát, sem semmit nem olvastak.

Fiatal Pénztáros: Nohát, hogy tudták megtűrőztetni magukat annyi érdekes dologtól?

Öreg Pénztáros: Ki tudja ma már ezt? Furcsák voltak eleink... A színészek is ilyen alaposak voltak: az egyik színész elkezdte próbálni Hamletet, a II. felvonást már a fia próbálta, a harmadikat az unokája, mire kipróbálták mind az 5 felvonást, kezdhették előlről, mert kihalt a színészdinasztia.

Fiatal Pénztáros: Akkor miért dolgoztak annyit?

Öreg Pénztáros: Ki tudja?

Fiatal Pénztáros: És mi lett az egész vége?

Öreg Pénztáros: A kiegyezés. Minden dolog vége: a kiegyezés. A háború után következett a kiegyezés, a szerelem után a házasság, az is kiegyezés. Minden kiegyezés. Kiegyeztek a művészek a Hatalommal.

Fiatal Pénztáros: Hogyan?

Öreg Pénztáros: Egyszerű. A művészek kapnak fizetést azért, hogy ne csináljanak úgy, mintha csinálnának valamit. Tisztelesen ne csináljanak semmit. És itt spórol az állam: az intézményeken. A sok termen, a villanyszámlán, a gázzámlán, mindenben. Mert azzal, hogy csak művészfizetést ad az állam, lespórolja az adminisztráció-fizetést, a protokoll-fizetést, az autóbustartást, minőségi honoráriumokat stb. Akkor spórol az állam még a zeneszerszámokon... Van foglalmad, mibe kerül egy zongora?

Fiatal Pénztáros: Nincs.

Öreg Pénztáros: Nekem sincs, de sokba kerül, az biztos.

Fiatal Pénztáros: (szünet után) Ezek szerint művészet nincs?

Öreg Pénztáros: Van művészet, hiszen vannak művészek, akiket fizet az állam.

Fiatal Pénztáros: De hol a művészi produktum?

Öreg Pénztáros: (ijedten) Hallgass, te! Addig légy boldog, amíg csak művészek vannak, de nem produkálnak semmit. Nem jó neked így, békében élni és nem mérgeledni?

Fiatal Pénztáros: És ez most már mindig így lesz?

Öreg Pénztáros: Ki tudja? (Valahonnan messziről felcsendül egy dal. Fiatal leány énekl, tisztán, érthetően, szerelmesen, szívbemarkolóan.)

Fiatal Pénztáros: De szép ez a dal.

Öreg Pénztáros: Szép. De most: munkára fel. Gyere, ülünk be a pénztárba, ott elmagyarázom, hogy kell kiosztani a fizetéseket. Mert titokban kell kiosztani a művészfizetéseket, hogy a művészek ne tudják meg egymás fizetését, tavaly is összeverekedtek, vagy jelentést írtak, vagy sikítottak egymásra a művészek, mert kiderült: egyik több pénzt kapott, mint a másik. A művészek érzékenyek, egymás fizetésére, tehát úgy kell velük bánni. No gyere, készüljünk a holnapi napra.

(A két pénztáros belép a pénztárba. A szín üres, csupán a dal erősödik fel tisztán, mindent betöltően és érthetően.)

Függöny

GÁL ÉVA EMESE

Szellemősz

*A szóból lassan kiszárad a lélek.
Sárgul a vers, mint az őszi levél.
Arcodon a csend rőt gallyakat éget,
és elfújja a vilgot a szél.*

*És fújja, fújja, és a semmi terjed,
nyomában özönlök, öl a sötét.
Eltűnnek kötődések és szerelmek,
Csak szíved őrzi csillagok nesztét.*

*Elszáll a perc, és megáll minden óra.
Az időből már kihullt a jelen.
A szél egyre a csendet szótagolja,
minthogyha dadogna a végtelen,*

*és te csak állsz sehol, ahol felejtett
a magából kisodródó világ.
Fáj az üresség igaza: a versek
nem mentették meg a harmóniát,*

*csak sorra elhulltak velük a tájak.
Az ég a földdel már egybe se kel.
— Ha szellemed nem része a halálnak,
sehol, a semmiben is kitelel —*

*biztat valamit titokban, sehonnan,
mintha nem száradt volna ki a szó,
s a semmi eltűnik a fehér gyolcsban,
ahogy világot mintáz rá a hó.*

Időarc

*Úgy zuhogott, hogy leázott az arcunk,
és végigcsorgott rajtunk, mint a könny.
Az esőcseppben lélekként ragyogtunk,
de arcunk helyén űr volt a közöny.*

*Éreztük, tudtuk, mindent veszítettünk,
nem hasonlíthatunk magunkra már.
A különbség és azonosság eltűnt,
belül hiába ég, hiába fáj*

*az élet, ha nem ismeri föl semmi.
Nem tartozhatunk immár sehova.
Az arcnélküliséget észrevenni,
nem fogja bennünk a világ soha.*

*Úgy éltünk, mintha régen nem is élnénk,
nem lenne ismerősünk, rokonunk,
nem lenne múltunk, nemzetünk, s a térkép
ott mállna szét, ahol éppen vagyunk.*

*Az eső esett. A lelkünk is ázott,
sodorták volna csattogó vizek,
mikor szél dúlta szét a magasságot,
és megtagadott minden felleget.*

*Gyorsan apadt a nagy vizek hatalma,
lassan száradtak az esőnyomok,
s némán talált minden élet az Arcra,
amit az idő csöndig áztatott.*

SERÉNY MÚMIA 129

ha majd minden rabszolga nép
jármát megunva olajra lép

szerkeszti:
Fekete Vince '99

TÉREY JÁNOS VERSEI

A visszautasítottak szalonja

Miből készül a mosolyalbum?
Tejszínből és tiszta szeretetből.
Kusza soraidból azt olvasom ki,
hogyan kéröd van, aki feleségül
akar venni. Talán azt is kiolvasom,
hogyan elhalványította az arcomat.
Aki nem sikerül betagozódniuk,
akiknek az itteni szokásjog derogál,
a Visszautasítottak Szalonjában éjszakáznak.
Élmény volt. Elvitte a cica. Passzé.
Hja kérem, ez csak az előselejtező.
Ne használd azt a kifejezést, hogy
az én időmben. Ebben a lakásban,
cicabogár, én adok nevet az időnek.
Homályba borultál. Új arc a színpadon,
egyszeri és megismételhetetlen alakítás,
a megálmódott csillagos ötos.
Kiismertél töviről hegyire,
de jött a szabályt erősítő kivétel.
Beköszöntött a nyájas ősz,
és átrendeződtek a párok.
A nemtetszés válfajai. Kisesszét érdemelne,
mennyire nem jön be az ún. "kisaranyos" típus.
Se időm, se energiám,
nem veszel rá a gyászbaszásra
semmiféle praktikával.
Hajigálom kifelé a vitrinből a bővít,
veled sem voltam és veled sem,
fölváratom az élethazugság- gyűjteményt.

Lábtól fejig

Ne vegyem többé ezt a szót a számra:
"zörgessetek és megnyitattik".
Párnacsatát kezdeményez a hajnali vendég,
inkább aludjunk lábtól fejig.
Szemem sarkában idegen testecske.
Dörzsölgetem, beverzik, bömbölök.
Üvegcsilánk, vasreszelék vagy egyszerű pilla?
És szemem előtt mintha ismeretlen délkörök,
szellemlátó vagyok, baljós előérzetekkel.
A puding próbája juszit is az evés.
Éles a hang, mellette én csak szolmizálok,
gyöngye entrée-m erős visszaesés.
Mi jó születne kapkodó frigyünkéből?
Őszinteségi roham éjszaka,
nincs párhuzamban a két inerciarendszer,
az ágyban is csak maszatolni, azt soha.
Önkritikát gyakorlok. Mars-csatornák
barázdálják a homlokom.
Hamvába holt randevűk
boldoggal-boldogtalannal,
szexuális forradalom
benépesedő beltenyészetemben.
Az igazsággal mellett elgyalogolok.
Fagyaltárus fiú a Léthe-parti strandon,
hízlalom a jeget, bambulok.

Alapjázat

Fej fejjel mellett elődömmel.
Mint a rossz pénzt, ismerem
a tavalyi gyerekkarcot.
Görbe hát és ferde szándék:
boldogulni bármi áron.
Lépéskényszer ádventi talajon —
annyi mint menetelés, vissza a tavalyba.
Érzéksalódás, hogy azóta gyarapodtam.
Mintha a sítten, mint Szibéria,
emlékirataimon dolgozom. Hogyha
kimenőt kapok, össze-vissza élek.
Szobámba zárkozom, följegyezni, hogy:
Nagy szezon volt, csúcsrajáratás,
sőt diadalmenet.
Vezeklésül decemberben
alapjázaton üzemelek.
Kukoricán térdelve a sarokban,
kenyéren és tőzen fiteletnapiglan.
Most jön a sült galambra várás.

Bérmikulást küldenek hozzám jóakaróim.
Nyalánságokkal verje el éhem.
Tömje be bonbonnal a gyerekszáját.
Azt óhajtanák a bevetők,
szegjem meg egyedül a tortát,
hadd higgyem, nincs még veszve
Lengyelország.

Lombtalanítók bronzvasárnapon.
Barátom becsönget az apai házba,
segít nekem befűteni a teret.
A bárszekrény töményeivel erősíték,
de hozott anyagból dohányszom.
A cég ajándéka: viharlámpát
kap a barátom, mert feledtette velem,
hogy idén sem vittem asszonyt a házba.
Első hó, s a bizonyosság,
nekem annyi, nekem lóttek, elbukom,
padlót fogok bronzvasárnapon.

Apám zakói vállán zöldpenész.
Egy másik felszámoló hullája,
egértetem első napon bélyegzett
díszborítékok között. Szétrohadt
három ágyhuzatból kettő. Anyámé sértetlen,
de anyám hét éve a földben.
Minden meggyújtott gyufaszállal
fogyatkozik a hagyatéka. Kartondobozban
szivarkányi halottak, napi gyertyák.
Húszéves tértivevények a tűzőn.
Elhasználtuk a kamrabeli készletet.
Minden zacskó kristálycukorral,
melyet kicsempészek a kapun,
fogyatkozik a hagyatéka.

Veteményesünk helyén sétálóutca készül,
így szenved birtokunk jövőre csorbát.
Ónos szitalás feketeföldre,
fagyos táptalaj,
december van megint és tavaly,
de nincs még veszve Lengyelország.

VÖRÖS ISTVÁN

A hal és a metronóm

Nem értem. Micsoda ocsmány idő.
Mindent vastag sár borít. Ha van az
embernek időérzéke, akkor vajon meg-
érzi-e az idők változását? Megérzi-e a
múlt átfarmálódását, a jelen szétesését,
a jövő sáros röggé tapadását? A lehetsé-
ges múlt és a tényleges múlt helycsere-
jét? A jövő elfásulását, ahogy egyre
közelebb kerül a föld felszínéhez. Ha az
idő a vízhez hasonlít, akkor az időérzék
olyan, mint a halak úszóhólyagja.
Emelkedünk és süllyedünk az árapály-
jelenséghez alkalmazkodva. Az idő
csak ennyiben hasonlít a vízhez. Jobb-
ra-balra dől, mint a zene csontváza,
amit egy furcsa kis szerkezet kopog le,
persze háromszög alakú, mint a szemé-
remszörzet. A megtörtént múlt elvész,
és csak az marad, ahogy elmeséljük. Ha
nem hagyjuk inkább rögtön félbe a me-
sét. A legtöbb történet megszakad.
Nem érezzük, hogy hány másodperc
áll rendelkezésünkre az elmondásá-
hoz. Valaki a szavunkba vág, mert azt
hiszi, kitalálta, hová akarunk kilyukad-
ni, és ő már folytatja is a gondolatot.
Kérlelhetetlenebb egy ilyen közbeszó-
lás néha a halandóságnál is: ez a hallan-
dóság.

Ha a patak kiszárad, és a hal ott
marad az iszap közepén, akkor egy na-
gyon szegény ember jön arra, aki vad-
disznóbőrből tekert bocskort a lábára.
A megfagyott tetemet tavasszal találta
az erdőn. De csitt, a jégről egy szót se!
Fogja a halat, föllelemeli, beszél hozzá:
Szeretem az állatokat, a kutya bizalmát,
a tehénnek még tejszagú látványát is,
az oroszánt is szeretem, ahogy fel-
szisszen, mikor a tövist kihúzza a lá-
bából. Téged legjobban, kis hal, aki
eltévedtél, mert nagyobb vizekhez
akartál jutni, és most semerre sincs
utad. Az ostoba ember a fejével gondol-
kodik, az eszes a kézfejjével, a bölcs láb-
fejjével. Az ostoba hal az uszonyával
gondolkodik, az okos hal nem gondol-
kodik. A gondolkodás időérzék. A hal
ezt mind megértette, hallgatott.

A szegény ember a szatyrába dobta
a halat, sokat kellett még hazáig gyalog-
olnia. A halra gondolt, benne az úszó-
hólyagra. Halászlét fogunk főzni,
határozta el. Ez az elhatározás meg-
nyugtatta, azt tervezgette, hogy kinek
melyik részt fogja kiadni a lábából, de
még el sem sorolta magában a gyereke-
it, mire hazaért. A szatyor könnyűnek
tűnt, azt hitte, a hal se lesz benne, de ott
volt. A túlságosan rövid sétatól elszib-
badt a lába, a könnyű szatyortól sajgott
a válla, attól, hogy elfeledkezett az idő-
ről, zúgott a feje. Alkonyodott. Egy al-
batrosz rózsaszín hassal elhúzott a
fejük felett, pedig nincs is közel a ten-
ger, állapította meg a szegény ember, de
akkor már ott főtt a tűzőn a halászlé.
Két-háromszáz év telt el visszafelé, egy
kicsit több előre, lassan ülhetek vacso-
rához.

HOLLÓSVÖLGYI IVÁN VERSEI

Királyi út

Királynőm lordja nem leszek,
hátrébb a szatyrokkal, Madame!
Kísértet óra, velsz ebek,
befoghatnám a kurva szám.
Irán-barátok, hitszegők,
titkos fegyver-kiszállítók:
nem egy nő bárdja mit se költ,
elhallgatás — királyi bolt.

Királynőm ásza hű tők ász,
királyi pálca: ezredek,
lezüllők, vár a fiú, zsó pássz;
királynő bárdja nem leszek.
Irány a bárók, ikszelők.
Inog szerencse. Márki, lord,
királyi gárda pisszenőt
levág, akár egy pár tinót.

Királyi házba fel ha jársz,
a gangon át királyi út.
Minden komornyik fejevadász,
a hóhérok vidám fiúk.
Irán-barátok, díszebek,
másokra lesben állni jók:
nem egy nő bárdja hízeleg,
meghallgatás — királyi bolt.

Királynőm ágyba dönt, bevet,
s a latrok asztalán arany.
Hazám nevében fölkelek,
uralkodása tárgyaltan.
Irány a lápok, messze föld.
Inog szerencse. Márki volt,
királyi gárda Velsz előtt
levágta, hát királyiholt.

Királynőm lordja nem leszek,
hátrébb a szatyrokkal, Madame!
Lidérces óra, hercegek,
befoghatnám a kurva szám.

Szívszerelmek balladája

Fölmerül éjjel az egyetemi csúcscsere,
én meg, a bűnös, nyelvizsgátlan
koptatom ébren, nyúlóim Husserlt
Szegeden, félek, nem Nizzában.
Kellene azt már zsákba pakolni,
én ami angolt feszít bifláztam,
mégis a Tanszék lánya valódi
bambina, édes tej friss szájban.

Átkozom én ma a sok latin órát,
amikor lábam a padba tettem,
drámai könyvek, tábla nyikorgás,
Leszbia lányai vad hotelekben.
Átkom ajánlom a Nyelvi Laborra,
idegen neveken nem kis vád van,
nálam az angol nyelv pia dolga,
bambini, édes tej friss szájban.

Tönkre tehetne a nyelvész álom,
foglyom a Klubban két fix angyal
Olaszországból, a szexkép szájon
villabarátság vár Miss Csajjal.
Szavajárásom nizzai szüzek
átveszik egyszer, elvisz lábam
Magyarországról, s Délre mi üzhet?
Bambini, édes tej friss szájban.

Támad a nagy tél, melled imádom,
hó lepi végül, nem ringatsz dal,
elrepül élet pelyhe, virágom;
bambini, édes tej vígasztal.

Ketten az Ibolyával

Az Ibolya a legjobb választás lesz —
szólt és nevetett túsarkain állva
a Léna. Ha nőre vetette szemét,
rámutatott, hogy mindig ugyanott
nyílik nála az étlap.

Ibolya az első szóra igent mondott,
remegett minden fűzében a presszó.
Asztalról ugyan szó sem lehetett,
lényeg, hogy az Ibolya az első
perctől megvolt.

Legjobb volt, hogy nem jött ki hülyén,
egy nőt keresünk valahol, két test.
Ahogy én akkor a nagy lét bevettem,
úgy ott Ibolya kereste magának
a kétest.

Maradunk akkor a szűrt almánál. És
mire hozta ki tálcán, tudtam,
az év italával nem hűt le, ha tölt.
Nagy a láz, forró nyári
napunk van.

Szó terelődött rá, s kavarásra, de
az időt néztem, fedeliünk nem volt.
Nyár van, szaladunk, vár a lakása,
kacér Ibolyánknál bevetünk
egy bort.

Szó terelődött záporosóra, és
mire hozzáfogtunk nála,
megszólaltak az első
pezsgők — maradunk együtt
még valahára.

Az Ibolya a legjobb választás volt,
szűrte levét vele bátran a Léna. Kavart,
de ha lányt szeretett, velem élt;
rámutatott, hogy mindig ugyanott
nyílik nála az étlap.

Az ügynök halála

Ennek a lapnak anyagot többé
nem adok. Untig elég volt
fájni a tornácán, feketézni.
Én a vigéc mesterséget feladom,
írni se írok, megígérhetem,
egy évig.

Ennek a pubnak a környékére se mától.
És aki lát poharazni a vártán,
ne reménykedjen, tudja meg az,
hogy az érzékei csalják. Nem vagyok én,
kire rá fog akadni
az életben.

Ennek a lapnak anyagot többé
nem adok. Untig elég volt,
lapszemlézzen a régi nagyokból
másik. Engem a szerkesztőségi
valóság nem vonz, egyenek tintalevest
a redaktor bácsik.

Ennek a pubnak a tájkára se mától,
büzlök az itala, nem ízlik a kosztja.
Itt aki engem lát poharazni,
tudja meg az, hamis értesülései vannak,
én a vigéc mesterséget
feladom.

Barátom az autótetemetőből hozott Golfot

Barátom az autótetemetőből hozott
Golfot. Mozgó urna az új autó.
Ha barátom a Golfal a sarkon posztol,
nem tágitanak egykönnyen
a lányok.

Munka bolondja barátom, hajtott
egy évig, s lám, neki új kocsi lett.
Összeszedi pedig a pénzt rá,
úgy lesz, mondta, így hozat ő be
olyat meg ilyet.

Pincérként a barátomnak jattból
támadt új márkára keret.
Nagy német autótetemetőkre
ha gondolt, importőre a pénzzel
azonmód útnak eredt.

Barátom az autótetemetőből hozott
Golfot. A magas lóra felült, népeknek
szekerével most boldog. Hajt vele darabig,
elkerget a vérbe. Ne tudjam meg,
mire viheti a versenyzésben.

Születésnap party

Fekszik kotz-névtelenség,
hallat magáról születésnap party:
nagy port vert fel az ananásztorta
vaságyunk magasából,
de a csávót nem lehetett levakarni.

Elvisz, mint kész tehetség,
vele föllépni születésnap party.
Csak el ne rohanjon, a hazaút lejt,
jön még kirakós játékra ma tánclépés,
karban tart a lovagi torna.

Fekszik kotz-névtelenség,
hallat magáról születésnap party.
Nagy súlyt fektetnek a párok lovagolva,
de a nagy arányú vaságyról a csávónak
el kellene húzni a boltba.

Megtisztított, pénzt keres még,
tuti gallérján érintetlen a korpa.
Hallatlan nagy a születésnap party,
az ágy magasából azonban
a csávót lehetetlen levakarni.

Veszprém, 1997. augusztus 9.

Van ma

Annak a lánynak abrakadabra
tegnap a bárban van ma kalandja
van ma kalandja tegnap a bárban
abrakadabra mert az a lány van

annak a lánynak vagy ma a rabja
abban a bárban arra a napra
arra a napra tegnap a mában
abrakadabra mert az a lány van.

BEDNANICS GÁBOR

Kettős perspektíva — Egynemű szólam!

Darvasi László legújabb kötetét nem lehet azon szempontok figyelmen kívül hagyásával kézbe venni, melyek a könyv alcíme és fűlszövege képezte paratextusok mentén körvonalazódnak. A "magyar novellák" megjelölés ugyanis a befogadót arra készíti, hogy felismerje és egyben — a deklaráció utasításai miatt — el is vesse a nemzeti tradíció felkínálta értelmezési stratégiák alkalmazását. Ha azonban nem tekintjük direkt felszólításnak mindazokat az elemeket, amelyek az olvasás irányát hivatottak meghatározni, hanem inkább a szöveg nyelvi-poétikai megformáltságának kérdéseire figyelünk, akkor nyilvánvalóvá lesz, hogy immár nem csupán egy szándék — ez jelen esetben a novellák "magyarságának" tisztázása körüli bonyodalmakat jelentené — beteljesítését tarthatja feladatának a befogadó, amikor hozzáfog a novellagyűjtemény olvasásához. Természetesen ez az alapvetően a nyelv retorikai teljesítményét elemző vizsgálat ugyanakkor még nem áll rendelkezésünkre a kötettel való első találkozásnál, hiszen vagy csak korábbi Darvasi-művek, vagy pedig csak a könyv írásainak ismeretében kerül az értelmezés homlokterébe. Ahhoz tehát, hogy az értelmezés során megérthessük ezt a figuratív eljárást, illetve Darvasi művészetének némely sajátosságát, nem elégséges a "magyar" hagyományos jelentéskörét szem előtt tartani, hanem annak egyedi működését is be kell vonni az olvasás és megértés folyamatába. Ám amellett, hogy a retorikai mozzanatok feltérképezése után létrejövő poétikai szempontrendszer gazdagítja a Darvasi prózájáró kialakított képet — legalábbis annyiban, hogy felfedi azokat a jellegzetességeket, amelyek már előbb is megvoltak benne —, sok kívánnivalót hagy maga után az a recepcióban többször felelgetett szövegalkotó eljárás, amely alapján megállapítjuk, hogy ezek a szövegek minden eredetiségük és nagyszerűségük mellett veszélyeket is hordoznak magukban. Ilyen, már-már közhellyé vált jellemzője e novelláknak a rövidpróza azon tulajdonsága, amely egy meglehetősen ökonomikus nyelvhasználat segítségével sűríti a cselekményt. Mikor Darvasi szövegeiben hiányos jelentésű, elliptikus mondat szerkezeteket, külső referenciával nem rendelkező — tehát konvenciók mentén nem azonosítható — elemeket, mitémákat

találunk, a recepció nagy részének logikája szerint olyan kódrendszer jelöléseit kell működtetnünk, amelynek utasításai vagy — és talán ez a jobbik eset — a magyar prózaepika hagyományába illeszkedő pontok alapján adják meg a művek "üzenetét", vagy pedig egyenesen egy olyan mítosz-szisztéma aktív jelenlétére következtetnek, mely redukálhatatlan, titkos és misztikus, azaz csak a beavatottak számára elérhető. Az is meglehetősen jellemző ezeknek a novelláknak a tematikus szintjére, hogy a mitikus elemek azáltal helyeződnek transzcendentálisnak is nevezhető pozícióba, hogy a hétköznapi ismert részleteinek hiperbolikus átformálása során az elbeszélő egy társadalmi parabola szócsövévé is válhat. Így például a gyűjtemény nagy részét kitevő szociografikus ihletettséggű, Magyarországon játszódó novellákban a történet szintjén meglehetősen domináns szerephez jut a közelmúlt és a jelenkor emberének sajátosan elrajzolt, de alapjaiban mégiscsak könnyedén azonosítható helyzete, "sorsa". A *Múlik a reggel* című novella szereplői a lehető legsablonosabb helyszínre, a kocsmába igyekeznek, s a történetmondó ezt a pillanatot választja ki mintegy metszetül a mikrovilág egyhangúságának, a szocietás egy részének leírására, érzékeltetve "mindennapjaik lesújtó valóságát". Ez a társadalomkritikai attitűd azonban csak első pillantásra kézenfekvő: a kocsmá zárva van, az érkezésük sorrendjében és ürügyén bemutatott vendégek pedig ebben a szokatlan helyzetben szokatlan viselkedésre kényszerülnek. Mikor a szociografikus indíttatású értelmezés ebből olyan következtetéseket von le, amelyek a magyar emberek (vagy általánosságban — a novella parabolikus voltát hangsúlyozva — az emberek) embertelen életállapotára vonatkozó erkölcsi tanulságokat hivatottak hirdetni, szem elől téveszti azokat a szöveg "idegen" elemei mentén tapasztalható felhívásokat, amelyek nem vezethetők vissza olyan triviális megállapításokra, mint amilyenek az alkoholizmusra, az önpusztításra, a minimumra korlátozott életfeltételekre vonatkoznak. Hiszen amikor a Doktor és Marsall érkezével egy szakrális, a kocsmái szóhasználatától mindenképpen eltérő diszkurzus ékelődik a beszélgetésbe, a mindennapok rendjét felváltja egy olyan hierarchikus rend, melyet már semmi

képpen sem vezérelhet a magyar állapotok egyszerű áttétellel való ábrázolásának igénye, hanem inkább egy olyan figurációs játék, amelynek eredményeképp a novella szereplői kizárólag mint szöveg generálta karakterek cselekedhetnek és minden csak ennek alárendelve érvényesülhet: a szereplők a nem várt szituációra a már megszokott módon reagálnak, "belépnek egyenként a Vadvirág Restaurantba és elfoglalják megszokott helyüket"²⁴. — (kiem. tőlem), azzal a különbséggel, hogy a diszkurzív rend meghatározta pozíció lényegében deficitcs marad: "Nem isznak. Várnak" (24.).

Az utána következő, hasonlóan "magyar novella" társadalmi referenciáját a szerencsétlenség állapotában lelhetjük fel. A *Zuhanás* én-elbeszélője ugyanis — aki (feltehető) halála után mondja el a tetőről való lezuhanás után történeteket — egy bénulás hihetetlen kálváriáját mutatja be, olyanra elfokozott abszurditással, hogy az olvasó nem kevés joggal érezheti túlzásnak a téma erőszakos konnotációit. A szöveg mégis ezáltal a felfokozott intensztású jelentésteremtő késztetés által felfedi azon vonásait, melyek miatt Darvasi prózáját folytonosan élénk érdeklődés kíséri az első prózakötetek óta. Ennek a meglehetősen egyedi nyelvi képességnek talán legfőbb alapja a tragikumorientált olvasatokat eredményező szentimentális és naiv hangnem folytonos ütközése az ironikus modalitással és a különböző, jól azonosítható regiszterek disszonanciájával. Ez a hatás pedig akkor is érvényesül, amikor Darvasi hagyományosnak nevezhető rövidprózát ír, és amikor áttételesebb szövegekkel kísérletezik, az elhíresült *Veinhameni rózsabokrok* novelláinak esetében éppúgy, mint a minden figyelmet megérdemlő *Kleofás-képregény* hosszabb remekeinél. Egy több szempontból is sikerültebbnek tekinthető szöveg, a *Stern úr* nyelvének és tematikus reflexiójának egybeesésénél jobb példát nem is találhatnánk minderre. A novella felütése és zárata — szerencsésen — elkerüli azt a Darvasi prózájának fogadtatástörténetében immár megrögzültnek vélhető vádat, mely szerint a szövegek figurális hálózata a befejezésben kiteljesedik, s így voltaképpen lezárja az értelmezési lehetőségeket, vagy pedig oly mértékben nyitott marad, hogy lehetetlenné teszi a különféle tropologikus és motivikus összefüggések produktív — és egyáltalán: értelmes — összjátékát.

szöveg ugyanis azt a már az első tárgyalat novellánál tapasztalható transzcendens dimenziót célozza meg, amelyben a szakralitás paradox módon csupán sub specie aeternitatis gondolható el, vagyis a nyelv egy bizonyos használatára utal, mivelhogy jelölje ugyan meg van nevezve, mégsem azonosítható ismert attribútumai segítségével. Mikor Stern új saját előadássorozatának utolsó darabjában Isten nevét képtelen kimondani, és ehelyett utalni lesz kénytelen, a transzcendentális jelölt a jelölő folyamatban megszűnik, noha az olvasó elváráshorizontjában is elhelyezkedő szó szinte tévedhetetlenül helyezhető el egy évszázados értelmezési tradíció jelentésmezejében. Így nemcsak a szereplők egymáshoz való viszonyában, de az értelmező és a történetmondó szintjén is a megértésnek olyan "sibbólet"-szerű formája jut érvényre, amelynek alapja az azonos elemek ismerete, azok bárminemű transzformációja és elhallgatása ellenére is. A novella zárata viszont amellet tanúskodik, hogy a korábban törölt (megtagadott, megsértett) jelölt egzisztenciálisan (referenciálisan) létezik, és hagyományos. A többszintű egyetértés tehát nem lesz érvénytelenné, nem is rendül meg, hanem végig egyazon referenciális térben mozog, ugyanakkor fennáll annak a lehetősége, hogy — megszüntetve a fiktív és valós közötti biztos különbségtétel lehetőségét — kizárólag a novella nyelvi univerzumának részese Isten és a többi szereplő is, és helyzetük nem egy meghatározott keret alapján gondolható el, hanem újrendeződve, a szövegben betöltött egyedi szerepüknek megfelelően.

Valószínűleg igazat kell adnunk annak az értelmezőnek, aki Darvasinak az iménti szempontok alapján felsorolt szövegeit az "újságíró" körébe utalja, s ezzel kapcsolatos intenciók mentén megközelítve azokat, a fenti következtetésekkel szembeni ellenvéleményének ad hangot. Először is a Szív Ernő-írások (kiváltképp *A berlini fekete füzet*), de a szerző tollából származó egyéb sajtópublikációk csak tovább erősíthetik ezt a koncepciót. Jelen recenzió értelmezési horizontjában éppen ezért szükséges, hogy elhelyezkedjen az az 1997-ben megjelent kötet, amelynek lehetőségei kihasználatlanok maradtak. Tagadhatatlan, hogy van átjárás Darvasi László és Szív Ernő művei között. A különbség viszont túlságosan elenyésző ahhoz képest, ami a két perspektívát — egymáshoz való viszonyukban is — gazdagíthatná, és

>>>>>>>>>>>>

MÁTYÁS B. FERENC

Morfondírozó I.

Így fél évtizeddel túl életem félévszázadán, már elvárnám magamtól, hogy képes legyek holmi sámáni delíriumra, és megsaccolva a jövőt, ne kelljen beérnem a szívbeli álmok bizonytalanságával, mikor a magyarság nagy há-betűs Holnapjára gondolok, a magam helyét is keresve benne...

S bár nem lelem magamban sejthető nyomát sem táltosi szimatnak, mégis bizakodom. Bizakodom annak ellenére, hogy nem vezettem nyilvántartást, strigulákat húzva, valahányszor nem hangzott el az elmúlt esztendőben a kérdés, sem a szűkebb hatókörű: a barátibb-, sem a mindenhatóbb: a köz-médiákban, hogy vajon ma mit jelent, vagy mit ér még magyarnak lenni itthon, otthon vagy akárhol is a világban...

Gondolhatnám — bizonyára megtudtuk.

Mondhatnám: ezerszáz éves vagyunk teljesült, rárimelve kamaszkori eszmélés-
sem óta sokszor megvallott álmomra, hogy a második ezredfordulóra kegyes megemlékezés-számba menjen magyarságunkról, vagy pláne kisebbségben élő nemzetrészeinkről beszélni... *Hogy, hej, volt idő, mikor a nemzeti egységet az jelentette, hogy igen csak keserves volt magyarnak lenni akár Erdélyben, Felvidéken, Délvidéken, Kárpátalján, akár Magyarországon, Európában, a Földön, Naprendszerünkben...* Igen, így: a letudott probléma, a megoldott gond iránti bocsánatos nosztalgiával, nyíltan hirdetve, hogy valóság immár az eleinktől örökölt, és generációnként újból és újból elcsigázott álmunk: és (Tamási Ábeljét értelmezve): végre *otthonra lelünk valahol...* ami, na most csodálkozz, ha még tudsz, ó magyar, ismét csak Európa.

De távol álljon tőlem, hogy össznemzeti vészharangot kongassak, mikor már kérdés, hogy vannak-e még harangjaink? Ha mégsem tudtuk meg, mit jelent ma magyarnak lenni, megtudjuk hamarosan...

Annak ellenére, hogy új euro-kompatibilis betű-kombináció készül a magyar-magyartól elválasztó határzárakra (elárulom, mielőtt még rendszerbe állítanák, és euro-árulás vádjá sújthatna: a Trianon kód-szót készülünk Schengenre cserélni), mégis egységesítő módon a kisebbségi létérzéssel rokon idióma készül történelmünk pszicho-konyháján:

Csak körül kell néznem, hogy lássam szép Magyarországot (a gyengébbek kedvéért: minden magyarok anyaországát) akképp ácsingózni az Európai Unió felé, miként Trianon óta órá a határain kívül élő nemzetrészei. Azonos vágyakkal, azonos céllal, azonos joggal.

Ahogy Erdélyben leélt eddigi életem javában én is ámuldoztam határtalan vágyakozással határon túli (akkor még kádári, de attól még ezer esztendeje európainak számító) Magyarországra, s nézek ma vissza itthonról otthonra, immár évtizedes anyaországi és rendszerváltott magyarként a leszakított részekre, egyre erősödő gyanakvással, hogy innen vagy onnan mérlegelve a tegnapot s a mátt: megrögzött hovatartozási kényszerem-

ben a megjósolható holnapot tekintve mi sem változott.

Ismét csak Európába igyekszünk és ismét Európából, ahol élünk és halunk és vagyunk, ha csak nem politikai tartalommal feltöltve álcázzák éppen e földrészt földrajzi nevét, mint annyiszor már ezerszázéves államiságunk történetében, hogy egyhelyben utaztatva minket ide, oda, össze és szét, emlékeztessenek, hogy csak jövővény, kósza vándor nép vagyunk...

Így pörög hát a magyarság európai mókuskereke... Továbbra is egységesek maradunk egységességünk iránti álmodásunkban...

De azért bizakodom!

Azt persze egyre halkabban firtatjuk, hogy jó vagy rossz ómen, hogy akikkel a partneri kegyeikre várva új sorsunkat szervezzük, azoknak ugyanaz, s csak térkép marad e táj...

Újszülött anyaországi nagyképűségemből és kisebbségi sorstapasztalataimból összeálló értékrendszerem sajátos módján, az a választalan kérdés fogalmazódik meg bennem: hogy vajon nem csupán nemzeti történelmünk újabb, ünnepelesre-búsulásra jó fordulatát klónozzuk magyaros rártartással? Lásd példaként Mohácsot, a félhold s a boncsok hosszú éjszakáját, a monarchia hagyatékait: az első világháborút, a másodikat minden még győgyulatlan sérüléseivel, s most kissé gyorva a sorban: az Európai Unió vajon ír lesz a sebeinkre? Schengeni kenőcs a trianoni vágásokra?

Vagy vajon a minap Szegeden megnyitott román konzulátus nem korai előszobája-e az erdélyi vízumkényszeres rokonlátogatásainknak? S bár minden bizomnyal, aki kér, annak majd adatik, ha nem is a keresztényi tanítás, hanem a demokrácia, emberi jogok és az alapszerződések jegyében, az európai felzárkózás vándorútján lerongyolódva, meg tudjuk-e még fizetni majd e díjat is?...

Hej, csak megjósolhatnám, hogy ír lesz vagy seb a sebre, mondjuk Erdélyből nézve, ahonnan tudom, milyen kilátás esik a történelem vakablakán át, ha Magyarország a nagy és gazdag nyugat-európai államok szalonjában, amíg gazdaságilag felnő és a ma még inkább lakájfrakkra hasonlító ruháját felcseréli a zsakettel, megismeri a kisebbségi lét szorongató érzését és hátrányait... A másodrangúság, a feltételekhez kötöttség, az engedélyezett önállóság és a hovatartozás kétségeit.

Belátom, tudathasadásra utaló tempó kisebbségi sorsot jósolni egy politikailag szabad országnak, de mint mondtam, nem adatott meg a sámáni delírium képessége nekem.

Ezért csupán arra hagyatkozhatom, amit tapasztalataim alapján a szívem visszajelez, ha körülnézek mindennapjaimban. S rémlik, mintha látnám a székely bácsikát, aki kissé pestiesen, azt jósolná a helyemben, hogy: *ez már nem semmi, vagy megyn valahova.* József Attilát idézve: no de hát ne búsuljatok. S ezek után illene nekem is holmi közbölcsélettel élnem: például, hogy más kárán tanul az okos...

Ám én tudom, hogy: de nem a magyar.

LÁSZLÓFFY CSABA

A hiányzó arány elégiája

Lesz-e szüret? S rókahunyorgással lesed majd te is a jég alá szórt szemeket? Miért kínozt a szíve, ha napos mezőkön botorkál tekintetted s csak mérget hajt a virág már? ... Magadról megfeledkezve futsz, mit se törődve azzal, hogy ifjak fintora kísér: trappoló talpad alól lomhán moccanó zöld gyök. ("Ennek is inába szállt a virtus!") — Durva nevetésüktől, akár a pultra vetett nyers, véres hústól, elfog az iszony.)

Áldás, hogy egybeverődve jönnek utánad a keresztotzre nem váró új magyar törzsek — de mennyit ér vajon a sötét sorsúakat miként a leprások árnyékát is messze elkerülő, próféta-hacukára nyeglén köpködő műkritikus- és műértő-had (?) ha — mit hajdan a legelső ércműves mester is tudott és becsült — az a r á n y t el nem ismerő szakma, erényt is veszítve, kapkod és vaktában döfköd (mint habok közt vergődő vadkan) légüres térben!

Jót ne remélj, ha sehova se tartsz, s a törmeléken egyensúlyozó szemétirodalom szabadságot áhító, szeszől szédelő uraként unottan hessegeted el emlékezetedből az ő gyepűk szellemeit. Sárgán vedlik az ősz (akár ő, ki apád lehetne) — ez örök igazság! De ne feledd el: ha valaki szentélyt emel, vagy a szétrasztott nyulacsáknak képzelt bűnök földjén újabb vadászmeséket gyárt — végül egyre megy; a halál előtt karikás szemű, nyüzött kisegér ez is, az is.

De addig! el ne illanjon — Sziciliának főztjeiből* — az illat, az íz.

*Horatius

1998. X. 6.

PÁLYÁZAT

Az Erdélyi Magyar Irodalmáért Alapítvány jelígis kisregény-pályázatot hirdet.

Az Alapítvány nem fogalmaz meg különleges elvárásokat, a beérkező művek elbírálásában az egyetlen kritérium az esztétikai érték.

A pályázat beküldési határideje: 1999 október 31.

A díjak átadására 1999 november 27—28-án, az Alapítvány kuratóriumi ülésén, a hetvenéves írókat köszöntő ünnepségen kerül sor.

I. díj 800 dollárnak megfelelő összeg, amely egyben honorárium is; a Pallas-Akadémia Kiadó megjelenti az elsődíjas pályamunkát.

II. díj 60.000 forintnak, III. díj pedig 40.000 forintnak megfelelő lej.

Az Alapítvány címe:

4150 Székelyudvarhely,

Szabadság tér, 5. szám.

Erdély Magyar Irodalmáért Alapítvány.

Az Erdélyi Magyar Irodalmáért Alapítvány kuratóriuma nevében,

Lőrincz György, elnök.

Nincs más választás

Tófalvi Zoltán stockholmi beszélgetése

Veressné Telegdi Magdával és Veress Zoltánnal

— Legjobb tudomásom szerint az EKE az egyetlen olyan magyar könyvkiadó, amely a két világháború között Erdélyben oly jól bevált előfizetői módszert egy nagyszerű "húzással" megtoldva — az előfizető még másik két kötet kiadási költségeit is fedezi — olyan mozgalmat indított el, amely az erdélyi magyar irodalom (szépirodalom, tényirodalom) öt földrészre kiterjedő meg- és elismerését szolgálja. Hogyan és kinek a fejből pattant ki az ötlet?

V. T. M.: Az ötletet tulajdonképpen egy jubileumi könyvkiadásra indított akcióból merítettük. Az 1956 óta Svédországban élt — akkor még elő — jeles író-műfordító, Csatlós János hetvenedik születésnapja alkalmából Gulyás Miklós stockholmi könyvtáros 1989-ben baráti-munkatársi körben gyűjtést szervezett egy emlékkönyv kiadására, és úgy adódott, hogy a pénzösszeggyűjtésére én nyitottam bankszámlát. A kezdetben eléggé bizonytalanul látszó vállalkozás sikerült, a Csatlós-emlékkönyv 1990-ben megjelent, s ekkor és ebből adódott az ötlet; ha egy irodalmi személyiség ünnepléséért sikerült egy könyv megjelentetésére előfizetőket toborozni, miért ne lehetne ugyanígy mozgalmat indítani egy kisebbségi irodalom pártolására.

V. Z.: Ez így van, azaz így volt. Hadd tegyem azonban hozzá, hogy a Csatlós-emlékkönyv kiadása csak a gyakorlati megoldásokra vezetett rá, a "tenni valamit az erdélyi magyar irodalomért" eszméje már korábban foglalkoztatott mindkettőnket. Magda eleve könyvkiadásra gondolt, nekem egy folyóiraton járt az eszem. A véletlen vagy a sors, a nagyobb elszántság vagy a jobb helyzetfelismerés úgy hozta, hogy erdélyi vonatkozásban a könyvkiadás gondolata valósulhatott meg. De lett valami a folyóiratból is: a svédországi magyar protestáns gyülekezetek közössége kiadásában megjelenő *Új Kéve*. Ezt, *Kéve* címmel, gyülekezeti hírlevél formájában Koltai Rezső lelkész indította el a 80-as évek elején, és utódja, Molnár-Veress Pál fejlesztette folyóirattá, amiben igyekeztem segítségére lenni.

Még egy apró kiegészítés, nem Magda válaszához, hanem a kérdésedhez: öt világrészről beszélni az EKE vonatkozásában azért túlzás, érjük be hárommal. Ázsiából eddig nem jelentkezett egyetlen előfizető sem, és eddig Afrikából is csak egy, és az is csak egyetlen alkalommal: egy UNESCO-könyvtáros magyar nő Zambiából.

— Hány előfizetője van jelenleg az EKE-nek? Milyen összefüggéseket takarnak a statisztikai adatok? Milyen is az a világon szétszóródott magyarság, amelyik fontosnak tartja egy ilyen sorozat fennmaradását, továbbbélletését?

V. T. M.: Az EKE könyveinek előfizetőit mi EKE-tagoknak nevezzük, akik tulajdonképpen évi tagdíjat fizetnek, és az évente megjelenő könyveket mint tagsági illetményt kapják. Számuk jelenleg valahol hét-száz és nyolcszáz között mozog. Ez a szám az Erdélyből eltávozottak számához képest elenyészően csekély — akkor is, ha a legtöbb "tag" két fizikai személy: férj és feleség. Még-

is az első kötet háromszáz-valahány támogatóját tekintetbe véve a tagok száma, ha szerényen is, de évről évre nőtt, és reméljük, a folyamat nem áll le. A vállalkozás kezdetbeli jelszava, a segíteni akarás, érdekes módon az évek folyamán a visszájára fordult: tapasztalatunk szerint talán nagyobb segítség az idegenbe szakadtaknak az a vékony fonal, amely a szülőföldre köti őket, mint az otthoniaknak az az érdeklődés és az a suta segítség, amit mi, idegenbe szakadtak nyújtunk.

— Volt, van egy eredeti koncepció, amelynek alapján minden év májusában a könyvesboltokba kerülnek a kötetek? Kell-e az eredeti/későbbi elképzeléseken változtatni? Hogyan sikerült a SMOSZ-szal elfogadtatni mindezt?

V. T. M.: Helyesbítenem kell: az eredeti koncepció nem az, hogy a könyvek minden év májusában a könyvesboltokba kerüljenek, hanem hogy a tagok asztalára. Az EKE-nek, ún. "ideális egyesület" lévén, nem szabad a könyveket árusítani; ha valaki a könyveinket könyvesboltban látta, tudnia kell, hogy azok már nem az egyesület példányai, hanem az egyesülettől származó ajándék-példányok, amelyeket a velük megajándékozott intézmény a saját céljára árultat. Az EKE, eddigi gyakorlata szerint, évente több száz példányt ajándékoz erdélyi magyar közművelődési intézményeknek azzal a jóváhagyással, hogy ezek értékesíthetik a példányokat a maguk javára.

V. Z.: A SMOSZ-szal — a Svédországi Magyarok Országos Szövetségével — nem kellett semmit elfogadtatnunk; inkább a SMOSZ-nak kellett az EKE vezetésével elfogadtatnia azt a kérését, hogy csatlakozzunk hozzájuk. De ez sem ment nehezen, csak azt kellett tisztáznunk, hogy az EKE-nek nem csupán svédországi tagjai vannak, és — például — az ausztráliai EKE-tagoknak nincs mit keresniük a SMOSZ-ban. A Svédországi Magyarok Országos Szövetsége esernyő-rendszerű szervezeti formában egyesíti az itt működő, különféle profilú magyar egyesületeket. Az EKE önállóan indult, és csak később, s ahogy mondtam, a SMOSZ felkérésére lépett be ebbe a gyűjtő-szervezetbe, de önkéntesen, s fenntartva azt az igényét és jogát, hogy működési és elvi függetlenségét a továbbiakban is megőrzi. A SMOSZ viszont kétségtelenül erősödött az EKE néhány száz svédországi tagjával, aminek mindenki örült.

— Volt olyan pillanat, amikor úgy láttátok: szélmalomharc az egész? Egyáltalán; mi tartja életben az EKE-t akkor, amikor nagyon sok jó szándékú nyugati próbálkozás zátonyra futott?

V. T. M.: Bizony hogy volt ilyen pillanat, nem is egyszer. Ahhoz, hogy az ember egy talán abszurdnak tűnő tevékenységet folytathasson, ismernie kell a "szélmalomharc" természetrajzát. Amikor tesz valamit, számolnia kell azzal, amit kívált azokból, akik mást tesznek vagy semmit sem tesznek: egy bizonyos ellenszenv-tényezővel. Tapasztaltuk ezt egyaránt itteni és otthoni körökben is. Csak egyetlen példát említek az itt átélt

közül: voltak, szerencsére kevesen, akik amiatt zárkóztak el a csatlakozástól, mert sokallták könyveink névsoraiban az izraeli előfizetőket; mások, ellenkezőleg, "fasisztának", "szeparatistának" stb. érezték a tevékenységünket.

V. Z.: Ehhez csak annyit, hogy az az igazán kevés ember, aki a Magda által emlegetett címkéket az EKE-re próbálta ragasztgatni, mind a címkézés gyakorlatát, mind pedig magukat a címkéket a történelemből már kimúlt, de az emlékezetben úgy látszik még fennmaradt diktatúrák ideológiájából kölcsönözte, annak is a legdurvább salakjából. Izraelbe települt erdélyi magyar zsidó barátaid, munkatársaid vannak? Zsidóbérenc vagy. Fontosnak tartod az erdélyi magyarság fennmaradását, egyetértesz kulturális autonómiára való törekvéssel? Szeparatista vagy, fasiszta vagy. De elhangzott az a kérdés is, hogy mi tartja életben az EKE-t. Nos hát, sok minden. Közte valószínűleg az is, hogy nem folytatunk szélmalomharcot: amelyik szélmalom ellenünk kelepel, azt szó nélkül elkerüljük.

— Külön-külön mennyi munkát, töredést jelent az EKE? Személy szerint mennyire és miért fontos az EKE? Hallottam olyan véleményt is, hogy mindez Veress Zoltánnál az irodalmi ambíciók feladását jelenti. Igaz-e?

V. Z.: Irodalmi ambíciói egy-egy fiatal költőnek szoktak lenni; azon rövid idő alatt, amikor én fiatal költő voltam, nekem is voltak. Ha egy mostani-magam korabeli embernek támadnak irodalmi ambíciói, abból rendszerint ellenszenves dolgok kerekednek ki.

V. T. M.: Nem szívesen beszélünk arról, mennyi munkát jelent az EKE. Sokat. Olyannyira sokat, hogy vannak időszakaink, amikor már a napi postánkkal sem igen tudunk megbirkózni. Egy önkéntesen vállalt tevékenység esetében azonban nem az a fontos, hogy mennyi időt emészt fel, hanem hogy megéri-e. És ezzel már a kérdésed második feléhez jutottunk: számunkra ez a köldökzninór. Reménytelen lehetőség arra, hogy lappangó büntudatunkból valamennyit letudjunk. Vissza-visszatérő vívódásainkban afölött, hogy el kellett-e jönnünk, világosan, megfellebbezhetetlenül adjuk meg magunknak a választ, hogy igen. Tisztességesen (viszonylag tisztességesen, mert mindenki, aki átélte azokat az idők, valamennyire kényszerűen beszennyeződött) akkor tovább nem maradhattunk. Vívódásainkban — rémálmainkban — felmerül az is, mi lenne ma velünk, ha otthon maradtunk volna...

V. Z.: Tegyük fel a kérdést inkább így: mi lenne akkor az EKE-vel? Én azt hiszem, hogy semmi, mert nem létezne.

— A világ milyen országaiba jutnak el az EKE-könyvek? Honnan származik az az ötlet, hogy a tagdíjából befolyt összeggel a romániai magyar irodalmi lapokat, kiadókat, az EMKE-t támogatjátok? Ez maradéktalanul megvalósult?

V. T. M.: Eddig, baráti szálak révén, tizenkét országba jutottak el az EKE-könyvek, nem egyforma arányban. Az ötlet, hogy a könyvek nagyobb részét haza küldjük — a tagok ugyanis a mindenkori példányszámnak kb. egyharmad részét kapják tagsági díjuk fejében — kézenfekvő volt. Őszintén szólva nemigen hisszük, hogy az ezekből befolyó összeg az általad felsorolt intézmé-

>>>>> folytatás a 14., 15. oldalon

>>>>> folytatás a 13. oldalról

nyeknek, akár csak egyiküknek is, komoly támogatást jelentene. Márcsak azért sem, mert mint hallottuk — és tapasztaljuk —, az érdeklődés általában a könyvek iránt Erdélyben erősen megcsappant, aminek kétségtelenül anyagi oka is van, de valószínűleg érzelmi is: az irodalom, a nyomtatott betű az erdélyi és nemcsak erdélyi magyarok számára valamilyen módon talán hitelét, talán érdekességét veszítette.

V. Z.: Ez egyébként világjelenség. Te magad mondtad, Magda, hogy a stockholmi városi könyvtárban, ahol dolgozol, a tizenévesek közül egyre kevesebben kölcsönöznek könyveket, egyre többen CD-lemezeket, és egyre többen mennek be a könyvtárba, felnőttek is, az Interneten szörfözni. Én magam nemcsak remélem, hanem pontosan érzékelni vélem is, hogy ez a világjelenség egyúttal csak divatjelenség. A könyv valahogy olyan, mint a kenyér: korok, embercsoportok táplálkozási szokásai megváltozhatnak, de a kenyérről senki nem tud és nyilván nem is akar végképpen lemondani.

— Milyen újabb kötetek várhatók az EKE-től? Egyáltalán: hogyan működik a "könyvkiadó"?

V. T. M.: Az első éveinket valamennyire a koncepciótlanság jellemzi — bár az igaz, hogy egyéves megjelenési időközökkel, nagy földrajzi távolsággal nehéz volt koncepciót kialakítani. Nézzétek a köteteket: az első a nyolcvankilences és kilencvenes évek krónikája, a második egyszerűs novella-gyűjtemény (Bajor Andor), majd mai erdélyi elbeszélők antológiája jön, aztán valóságirodalom: *Kövek egy siratófalhoz* (ez az egyik leg-sikeresebb kötetünk), utána tanulmányok az erdélyi közérzetről, majd mai és közelmúltbeli humoros írások gyűjteménye; s végül — és úgy érezzük, ezzel az EKE konkrétabb profilt öltött — egy általunk meghirdetett pályázat eredménye: két regény az 1848–49-es forradalom és szabadságharc évfordulója tiszteletére. Ezt a két utóbbi kötetet, Lászlóffy Aladár *A Seregek Ura* és Kozma Mária *Asszonya* című regényét (az utóbbi 1999-ben jelenik meg), annyiban is eredménynek tekintjük, hogy létrejöttük az EKE-nek köszönhetik. Nos, ennyi idő és ennyi tapasztalat után kialakulni látszik bizonyos koncepció is: talán gyakrabban lesz pályázati regény, s bizonyos időközökben egy-egy tanulmány- vagy riportkötet az erdélyi közérzetről.

— Tőlem is többen megkérdezték: Veress Zoltán, író, szerkesztő, az EKE-könyvek patrónusa miért nem jön haza, Erdélybe, legalább látogatni? Én továbbítom a kérdést a címzettnek.

V. Z.: A címzett erre többféleképpen válaszolhat, "más-más hangnemből, így ni, hallja csak". Praktikus: a címzett dolgozó ember, öt heti szabadsága van egy évben, abból három hét rámegegy mindenféle lemaradásai behozására, két hétre elutazhat valahova, körülbelül ennyire is van pénze. Erdélyben ötven évig élt egyfolytában, máshol — Svédországon kívül — alig járt, s akkor inkább próbál egy kicsit kikukucskálni a világba, mint visszakukucskálni Erdélybe. Pszichológus: még nem dolgozta fel az eljövetele traumáját. Érzelmesen: a címzettnek, függetlenül attól, hogy hol él, Erdély a mindenkori hazája. És mit keressen az ember a saját hazájában látogatóként?

— A kivándorlás melletti döntés hosszú fo-

lyamat. Hiába állítják az ellenkezőjét a szociológusok, miszerint: szűkebb családi körben még meg is tárgyalják a várható következményeket. A ti esetetekben hogyan zajlott le mindez? A kolozsvári gimnazista "szervezkedés", a kiskorúak börtönében "szerzett" tapasztalatok, az örökös mellőzés mennyire siettette, érlelte a végső elhatározást?

V. T. M.: A kivándorlás — esetünkben: szökés — melletti döntés nálunk igen rövid folyamat volt. Mint tudod, fiatalkori politikai "kihágásunk", szervezkedésünk miatt tizenöt, illetve tizenhat évesen két évre mindketten ugyanazon ügy miatt börtönbe kerültünk sok más társunkkal együtt.

V. Z.: Itt engedj meg egy korrekciót: katonai törvényszék ítélte el, s nem kiskorúak, hanem politikai elítéltek (vagy el nem ítélték, csak adminisztratív bezártak) börtöneibe küldött, együtt volt katonai vagy csendőrtisztekkel, Mihály király mór partizánjaival és az őket bűjtató mór paraszttal, az ortodox vallásra való áttérést megtagadó görög katolikus papokkal, az imperializmus ügynökeiként "leleplezett" szerencsétlen férfiakkal és nőkkel, kuláklisra tett falusi gazdákkal, elveikhez hű szociáldemokratákkal és más nagykorúakkal.

V. T. M.: Ez a tény valóban egész további életünkre kihatott, részletezésére talán csak egy regényben lehetne vállalkozni. Dehát ezt az életet éltük, végigéltük, vállaltuk. A végső döntést a büntetett előéletűség csak közvetve váltotta ki, azáltal, hogy sebezhetőbbek voltunk, jobban ki voltunk szolgáltatva: vállalnunk kellett volna Ceaușescu-szövegek beleírását a szövegeinkbe, akceptálnunk kellett volna a belügyes megbízott egyre gyakoribb látogatásait az otthonunkban (amelyeknek a célja kétségtelenül az volt, hogy gyanússá tegyenek barátaink és munkatársaink szemében, az ördögi atomizáló politika jegyében); aztán a megaláztatásokat tűró képességünk egyik pillanatról a másikra cserben hagyott, feladtuk életelvünket: a hazánkhoz, a szülőföldhöz való hűségünket, s azt mondtuk, akárhova, csak el innen. A rendszer emberi mértékkel mérve örökkévalónak látszott, nem hittük, hogy belátható időn belül véget érhet; a világ megosztottsága pokolian logikusnak tűnt (bizonyos értelemben még mindig annak tűnik, látva a kommunista diktatúrák összeomlása utáni sajnálatos "egyensúlyvesztést"); gyermekeink-unokáink is viselték, illetve viselték volna a mi politikai múltunk következményeit, ami még szennyesebb tette a tőlünk ígnyelt hazugságokat, s erre a szennyre jövőt nem lehetett építeni.

— Budapestről való "rugalmas elszakadásokat" filmre illő kalandtörténet is lehetne, ha nem lett volna véresen komoly. Ez a történet is "megér egy misét".

V. T. M.: Ez az elszakadásunk a második lépcsőfoka volt az "árulásunknak". Magyarországra, jöllehet akkor már liberális szelek fújdogáltak ott — s ez lehetővé tette volna ottmaradásunkat — mégiscsak kommunista állam volt, hivatalosan a Varsói Szerződés tagállama, a "nagy testvér" kiszolgáltatója. Bízhattunk-e abban, hogy a liberalizálódás végleges lesz? Hányszor átéltünk már felszabadultabb pillanatokat a több mint négy évtized alatt, s nem jött mindig mindegyik után a sróf újabb becsavarása?

V. Z.: Szerintem Magda a teátalad szándékoltnál tragikusabban értette az elszakadás

szót; te talán csak a lelépésre céloztál vele. De maradjunk a Magda értelmezésénél. Szökésünkkel csak fizikailag és úgy is csak pillanatnyilag szakadtunk el másik-második természetes hazánktól, igazából inkább összekötöttünk vele. Ötvenéves korunkig háromszor voltunk, mindig nehezen megszerzett útlevelemmel, Magyarországon. Elszakadásunk után évekig minden szabadságunkat ott töltöttük, jártni kezdtük azokat a budapesti lapokat, amelyeket Kolozsváron nem járathattunk, fogadtunk vendégeket onnan, akiket nem kellett a svéd rendőrségen bejelenteni; elszakadásunk után pótolni kezdhettük mindazt, amire a közvetlen szomszédság idején nem volt lehetőségünk.

— Miért választottátok Svédországot? Hogyan és kik fogadtak? Hogyan kezdődött a "fészekrakás"?

V. T. M.: Ha őszinték akarunk lenni hozzátok — és önmagunkhoz —, akkor azt kell mondanunk, hogy egyetlen vezérelvünk volt: az el onnan. Sok kétségbeesett és hiábavaló próbálkozás után Svédország felé nyílt alkalom a kiutazásra. Sors talán? Nem tudhatjuk, szerencsés volt-e a kényszerű választás, hiszen nem tudjuk, máshol hogyan alakult volna a sorsunk. Keményen dolgozunk, az ilyesmit talán máshol is megbecsülik.

— Az Estonia elsüllyedése után — a ti kedves meghívásoknak köszönhetően — szemtanúja voltam, amikor Zoli elszírt a befogadó országra, Svédországra halottait. Ez azt is jelenti, hogy a lélekben már le is játszódtott a "svédde válás"?

V. Z.: Nézd, az embernek megvan az a haszontalan, de rokonszenves tulajdonsága, hogy képes megszeretni azokat, akikkel huzamosabb kapcsolatba kerül. Egyszer voltunk két hétig egy kis észak-szicíliai városkában, Cefaluban; azelőtt éppencsak hogy hallottunk róla, s nem valószínű, hogy valaha az életben viszontlátjuk. De ha valami katasztrófa történne Szicíliaiban, egészen biztosan az volna az első — és remélt — gondolatunk, hogy vajon Cefalut is érte a csapás? Mármost hogyan volnánk így egy olyan országot, egy olyan nemzetet ért tragédiával, amely befogadott, menedéket, majd állampolgárságot, munkát és otthont adott nekünk? Miért kellene ezért svédde válnunk? Miért nem elég ehhez Svédországban élő magyarnak, Svédországban élő embernek lennünk? Egyébként az Estonia komphajóhoz, amelynek váratlan és villámgyors elsüllyedésekor mintegy ezer ember — svédék, finnek és észtek — lelte halálát, politikai rokonszenve is fűz, hiszen valamilyen jelképe volt a balti országok szovjet uralom alóli felszabadulásának, sőt még személyes emlék is fűz, hiszen egyszer áthajóztunk vele Tallinba, és nagyon jól éreztük magunkat rajta. Mindezen kívül személyes jóismerősünk is volt a hajón, egy svéd aszszony, az uppsalai egyetem finnugor tanszékének titkárnője. Egy erdélyi magyar nőnek pedig, aki a stockholmi gazdasági rendőrségen dolgozik, ötvennyolcadik magával tanulmányi kiszállásra kellett volna mennie Tallinba éppen akkor, azonban beteg lett, nagy sajnálatára nem tudott menni; ötvenhét kollégája elment, és nem tért vissza. Mit magyarázzam tovább, most is elérzékenyülök, ha rá gondolok.

— Van-e egyfajta idegenellenesség Svédországban? Hogyan fogadják a bevándorlókat, jelesen a magyarokat?

V. Z.: Ahol és amikor romlanak a létfeltételek, nő a munkanélküliség, s mindenkinek össze kell húznia a bagariát, kivéve persze azokat, akiknek épp ez jön jól — ott és akkor mindenhol és mindig megjelennek az etnikumok közötti ellentétek. Ha Románia olyan jóléti állam volna, amilyen Svédország volt másfél évtizeddel ezelőtt, akkor a Bolyai Egyetem visszaállításáért küzdőknek nem azokat a *marhaságot* mondanák, mint most, hanem azt: "Tessenek parancsolni, nem óhajtanak egyet Székelyudvarhelyre is?" Most már itt is oda jutottunk, hogy vannak, akik görbe szemmel néznek a bevándorlókra, vagy azért, mert szociális segélyből élnek, miközben ők, a svédek, keményen dolgoznak — vagy pedig azért, mert dolgoznak, miközben ők, a svédek, munkanélküliek. Ettől azonban a jelenségszerű idegenellenesség messze van, s reméljük, ameddig az is bekövetkezik, addig javul a gazdasági helyzet. A magyarokra a svédek 1956 óta büszkék, mert akkor a hagyományosan semleges és óvatos svéd politika annyiban kiállt a magyarok mellett, hogy a forradalom utáni megtorlás elől menekülők közül több ezret befogadott; tehát a saját, ma is bátornak tűnő gesztusukra büszkék tulajdonképpen. Kisebbségi mértékben talán így van ez a nyolcvanas években befogadott erdélyiekkel kapcsolatban is, bár ez nem kimondottan a magyarokra, hanem a Ceaușescu diktatúrája elől menekülőkre vonatkozik.

— Különleges a munkahelyed: a stockholmi postán minden éjszaka a leveleket a lakosoknak megfelelően csoportosítod. Mindez elég szokatlan lehet egy író számára, aki azelőtt viszonylag kényelmes helyen, a Korunk szerkesztőségében dolgozott. Tudom: a nyugati magyar irodalomból sok hasonló példát lehetne említeni. Mégis megkérdelem, te választottad-e a postát vagy a posta választotta téged? Az éjszakai munka megkönnyíti vagy megnehezíti a napközben végzett sok irányú szolgálatot?

V. Z.: Az éjszakai munka semmit sem könnyít meg, csak a nappali alvást. A nappali alvás viszont megnehezíti a társadalmi kapcsolatokat. Szerencsére nem pontosan úgy van, ahogy tudod: nem minden éjjel dolgozom, csak minden második hét minden éjjelén, s minden második héten teljesen szabad vagyok. Ez, hogy úgy mondjam, egy egész "norma". Ami pedig a kérdés első részét illeti, azt hiszem, inkább a posta választotta engem: a svéd, különösen a stockholmi posta nagy gyűjtőhelye azoknak a bevándorló human értelmiségieknek, akikre értelem szerűen nem várt, nem várható Svédországban egy-egy szerkesztői, színészi, lelkész, irodalomtanári állás, olvasni és postai irányítószámokat megkülönböztetni azonban tudnak.

— Nem véletlenül említettem a szolgálatot. Te vagy a svédországi magyar protestáns gyülekezetek világi főgondnoka is. Milyen ez a közösség belülről? A svéd evangélikus egyház hogyan fogadta-fogadja ezt a különös szívet? Van-e jövője ennek a közösségnek? Mi lesz, ha mégis megvonják a támogatást? Mit jelent ez az egyházközösség a 25-30 ezernyi svédországi magyar életében?

V. Z.: Ószinte büszkeséggel mondom, hogy ez a közösség a legtoleránsabb, tehát legkeresztényibb az összes vallási közösségek közül, amelyeket valaha közelebbről ismertem. Már maga az, hogy protestáns közösségnek nevezi magát, arra mutat, hogy

benne reformátusok, evangélikusok, unitáriusok férnek meg békében egymás mellett. Miközben magyar nyelvű katolikus lelkigondozás is folyik Svédországban, a katolikusok is eljárnak a protestáns istentiszteletekre — és fordítva, mi is eljárnak a magyar misékre. Lelkészünk, a marosvásárhelyi Molnár-Veress Pál, evangélikus lelkész, a Svéd Egyház alkalmazottja; az istentiszteletek evangélikus liturgia szerint történnek; ezt így mindenki elfogadja negyven év óta, hiszen magát a magyar nyelvű protestáns lelkigondozást a Svéd Egyház hozta létre közvetlenül 1957 után az akkori menekültek számára. Most már elvárják, hogy tudjunk annyira svédül, hogy jó legyen nekünk a svéd templom, a svéd hitélet. Legtöbben tudunk is annyira svédül. De — és ebben fontos szerepet játszanak az erdélyiek, akik azt hozták magukkal otthonról, hogy a vallási identitás egyben nemzeti identitást is jelent — mi ebbe nem nyugszunk bele; fenn akarjuk tartani a magyar protestáns egyházi közösséget (figyelem: nem egyházat, ezt egyszer már félreértették otthon), mint ahogy a katolikusok is meg akarják tartani a magyar nyelvű lelkigondozást, a magyar misét. A Svéd Egyház álláspontja ebben a kérdésben nem a lehető legkeresztényibb, de a lehető legkorrektebb: rendben van, akkor 1999. december 31-e után tartásukat el ti magatokat. Mi többet mondhatok annál, mint hogy elszántan megpróbáljuk?

— Kedves Magdi, Erdélyben téged fróként és a gombák kitűnő ismerőjeként tartanak számon. Úgy érzem: a stockholmi városi könyvtárban találtál rá igazi önmagadra. Milyen is ez a Veress Magda?

V. T. M.: Jól esik hallanom, tudom egyáltalában, hogy van, aki számontart, akár mint író-lehetőséget, akár mint gombaismerőt, akár mint a Veress Zoltán feleségét. Az, hogy itt találtam volna önmagamra, nem fedi a valóságot: őszintén szólva az első írásom megjelenésekor, az írófeleség-sors vállalásakor is önmagamra találtam és vállaltam önmagammat. Itt azonban megszűntem függvény-lénynek lenni — a politikai múlt, a baráti jóindulat és egy ugyancsak politikailag "számon tartott" férj függvényének. Önálló munkám van, a férjem nevétől, a pártelvtársak jóindulatától teljesen függetlenül; megbecsülnek, nem kézenfekvő, hogy engem bocsássanak el, ha elbocsátásokra kerül sor (mint előfordult velem nem egyszer otthoni életemben). Nem önmagamra, hanem valamiféle magabiztosságra letem. És fájónak érzem, s annak is fogom érezni, amíg élek, hogy minderre idegenben kerül sor.

— Te vagy a nagycsalád "anyakirálynője", te fogod egybe a vőket és az unokák életét is. Mennyire sikerül, sikerül-e egyáltalán az erdélyi család-hagyományokat átplantálni Svédországba? Mi az, ami a legnagyobb elégtételt adja?

V. T. M.: Valóban — ami egyúttal hátránya is írói vagy minden más közületi tevékenységemnek — idő- és erőáfordításban, gondban, vagy akár fohászbán is, a családot érzem a legfontosabbnak. Nevezhetjük ezt a mai, modern, fellazuló családi kötelékek világában akár az erdélyi család-hagyomány őrzésének is — bár egyrészt a régi svéd család-hagyomány is hasonló, másrészt az erdélyi család-hagyomány is fellazulóban van otthon. Hogy ez a hagyomány, amely minden diaszpóra- és kisebbségi létben egyúttal nemzeti hagyomány is, meddig érvényesül,

hány nemzedéken át — azt nem tudom felmérni. Gyötrő a tudat, hogy annak, aki idegenbe szakad, számolnia kell a hagyományok lassú felszámolódásával. Gyötrő, de nem gyötrőbb annál, mint amikor a család otthon, a szülőföldjén veszt el nemzeti hagyományait.

V. Z.: Én ebben a kérdésben derűlátóbb vagyok. A családi kötelékek mai világbeli fellazulása éppen annyira divatjelenség is, mint a könyvolvasás háttérbe szorulása a rockzene hallgatásával szemben. Olyan divatjelenség, amellyel egy-két nemzedék múlva az akkori fiatalok éppoly dühödtlen szembe fordulnak majd, mint most a család eszményítésével.

— Az EKE ötlete tőled származik, Magdi, sugárzó egyéniségeddel te adsz életet az ötletnek. Mit jelent számodra az EKE?

V. T. M.: Zoltán szélétében-hosszában terjeszti, hangsúlyozza, hogy az EKE ötlete tőlem származik. Valóban; az a szó, hogy ragadjuk meg a kézenfekvő lehetőséget, az én számból hullott ki először, de mire jutottam volna az ötlettel a Zoltán munkabírása, kapcsolatteremtő készsége és szerkesztői gyakorlata nélkül? Így hát az EKE a mi harmadik közös gyermekünk.

— Mindkettőtől kérdelem: mi van az íróasztal fiókjában?

V. T. M.: Én magam a reményt tartom az íróasztal fiókjában, arra, hogy amikor hatvanöt éves koromban (itt ez a korhatár) nyugdíjba megyek, leszek még olyan szellemi állapotban és fizikai erőben, hogy a fentebb tárgyalt kérdések közül egyiket-másikat részletesebben — valóságírodalomként — megírjam.

V. Z.: Samma här, mondja a svéd, ami körülbelül abba a stílus kategóriába tartozik, mint az ugyanaz makkban, és körülbelül azt is jelenti. De én idősebb, tehát ebben a vonatkozásban szerencsésebb vagyok Magdánál: hamarabb vonulok nyugdíjba.

— Dédelgettek-e hazatérési terveket? Hogyan alakul(hat) a stockholmi Veress család jövője? Hogyan él majd az utódokban a kolozsvári származás?

V. T. M.: Az első kérdésedre rövid a válasz: nem. Olyan óriási erőfeszítésbe került ötvenéves korban új életet kezdeni, hogy ezt megismételni teljesen lehetetlen. Márai Sándort parafrázálom: aki elhagyja a hazáját, annak számára egyszer s mindenkorra minden haza elveszett. Ami pedig utolsó kérdésedet illeti, az úgy is feltehető, hogy él-e majd emlék az otthoniakban azokról, akik a hazájukat elhagyni kényszerültek.

— Mindketten egyfajta lázban égtek. Jó az, ha az energiákat szétforgácsolja az ember (ezt magamtól is kérdelem), vagy nincs más választás?

V. Z.: Van. De te sem és mi sem azt választjuk.

SZÓCS ISTVÁN — MÁRTON RÁCHEL

Nyelvek háborúja III.

Lám, nem lehet soha büntetlenül megkerülni egy szerző megolgy formális kikötéseit sem — melyek az idézését megtiltják —, mert jelen tanulmányunk a már megjelent II. részbe odakeveredtek a dr. Marácz Lászlótól idézett szövegek után olyan szelvényeink, amelyeket Interneten kapott tanulmányunk szelvére róttunk, mintegy vitatkozva vele, még évekkel ezelőtt; arra vonatkozólag, hogy: több finn-magyar szövegész létezik, mint amennyit maguk a dogmatikus finnugristák is elfogadnak — és tévesen neki tulajdonítottunk egyet s mászt —, amiért ezen elnézést kérünk, majd a tárgyalás során a megfelelő helyen még visszatérünk rá...

***

A nyelvek háborúja, tudatosan és szervezeten, több mint kétszáz éve kezdődött, de minden látszat-tudományosság ellenére mai napig is indulatoktól fűtötten dúl, és egyik főhadiszíntere éppen a magyar nyelv.

Még mindig jellemző, hogy nyelvi és nyelvészeti tényeket főleg feltételezett történelmi, földrajzi, gazdasági tényekkel próbálják úgy megmagyarázni, hogy maguk a tulajdonképpeni tények elszakadnak és mellékessé válnak a vita során. Így például az évtized elején a humángenetikának nevezett tudományág(?) gyakran hivatkozik a "magyar paradoxon"-ra. (Lásd Hiedelmek hatalma. Helikon, 1998. 14). Az olasz Cavalli-Sforza professzor szerint, mint ott ismertették, a génnek fejlődése a legtöbb népcsoport esetében a nyelv fejlődésével párhuzamos; ám van Európában néhány kivétel: a lappok, a baszkok és különösen a magyarok. A magyarok esete "különösen" azért bántja az olasz professzort, mivel génjeik, génállományukra mintegy 87 százalékban azonosak a vele szomszédos európai népekével, holott a magyarok egy "urali szerkezetű" nyelvet beszélnek. Ez szerinte csakis annak lehet a következménye, hogy az elenyésző számú honfoglaló magyarság "erőszakosan" elmagyarosította a már itt élő szláv, újlatin, germán, kelta, avar népeséget. (Tehát a legeslegmodernebb tudományos módszerrel a legeslegolcsóbb, legeslegolcsóbb politikai rágalmazáshoz lehet megint eljutni.)

Még annak idején, Varga M. János az Innsburcki Egyetem professzora — természetesen, nem valamely budapesti katedra-nyelvész — állást foglalt a "magyar paradoxon" fenti értelmezése ellen. (Heti Világgazdaság 1992. szeptember 5.). Mint mondja, erre a jelenségre többféle magyarázat lehetséges, bántó azonban, hogy a különböző lehetséges okok közül "a publikációkban csak ez az egy ok (az erőszak) jelent meg, és ráadásul tényként. Ennek tagadhatatlanul van némi magyarellenes éle. Én nem állítom, hogy tudatos, azt azonban tapasztaltam, hogy nyu-

gaton a magyarokat hajlamosak erőszakos népségeként kezelni". A továbbiakban Varga M. János a genetika síkján vitatkozik, ami ránk nem tartozik, majd a kérdésre, hogy "a ma még sok félreértést szülő génkutatásokat politikai célra is fel lehet-e használni?" — így felel: "Ennek sajnos megvan a veszélye, különösen a mai helyzetben, amikor egy-egy ország népességének belső szerkezetét is elkezdik vizsgálni. Nemrég olvastam például, hogy Magyarországon vizsgálják a zsidók, cigányok, a jászok genetikai jellemzőit. Ez akkor válik veszélyessé, ha az adatokból következtetéseket vonnak le anélkül, hogy megmondanák, mi ezen népcsoportok genetikai megkülönböztetethezességének a statisztikai valószínűsége, főleg, hogyha azokat különböző politikai ideológia gyártásra használják fel, vagy megpróbálják azokkal saját ideológiájukat igazolni".

Aki a nyelvészeti viták történetében kissé járatos, abból a fenti jelenség a *déja vu* érzését váltja ki. Dümmer Dezső kutatásaiból régen tudjuk, hogy az *Augsburger Zeitung* 1796-as évfolyamában indított vitát: *Alkalmas-e a magyar államnyelvnek*, a bécsi politikai titkos rendőrség szervezte; természetesen, a vita során csak a *tagadó* hozzászólásokat közölték!

Anélkül, hogy a legcsekélyebb mértékben megkísérelnék hozzászólni genetikai kérdésekhez, utalni szeretnék rá, hogy akárcsak a testalkati típusok elterjedtségére vonatkozó kutatások, a genetikaiak is majd csak akkor jutnak fel szerintem a *Hard fact* színvonalára, amikor a megállapításokat valamely népesség többségének vizsgálata alapján vonják le, nem "reprezentatív csoportok" alapján. Nemcsak azért, mert ilyen csoportokat nagyon manipulálva lehet összeállítani, hanem a matematikai valószínűségszámítás is "pokolian jétékos" eredményeket hozhat ki. Erről most ennyit.

Hadd közelítsük meg a "magyar paradoxont" némi nyelvészeti és történelmi adat alapján. Az a tény, hogy az Európa három egymástól távoli zugában élő magyar, lapp és baszk nép nyelve nem felel meg a humángenetikai elmélet "elvárásainak", önmagában is arra kellett volna hogy ösztönözze olasz professzorunkat, hogy e három nép nyelvének egyes vonásai között összefüggéseket keressen. Nyilván talált volna, nemcsak magyar és lapp, de meglepő módon még magyar és baszk vonatkozásban is néhány fura sajátosságot, s már ebből is levonhatta volna a következtetést, hogy az árja hódítás előtt Európának nem-árja nyelvű és lakossága volt, amelyről az említett három népmaradvány nyelve, valamint a finneké, észtéké is tanúskodik.

Az olasz professzornak az erőszakos nyelvterjesztés, azaz magyarosítás módszereit feltétlenül ismertetnie kellett volna. A magyar "nyelvi imperializmus" tényei közül néhány: A magyar honalapításnak csak kilencszáznegyvenedik éve után lesz hivatalossá Magyarországon a magyar nyelv! A magyar pénzkibocsátás nyolcszázötvenedik esztendejében jelentkezik magyar pénzen az első magyar szó. A magyar egyház és oktatás nyelve több mint félezeréven át latin, az állami írásbeliség is; ám a reformáció után is, a protestáns iskolákban is a magasabb képzés nyelve még három évszázadig a latin. Egy ilyen Cavalli-Sforza professzornak feltétlenül meg kellene magyaráznia, amit annyiszor kérdeztünk, hogy a latin nyelv által (és az első évszázadokban főleg idegen eredetű klérikusok által), idegen nyelvű vagy kapcsolatos vezetőréteggel, az elenyésző urali kisebbség miként magyarosíthat el egy sokszoros és műveltebb többséget?

Eddig azt hittük, e képtelenül következtelen, ignoráns álláspont hirdetésére csak magyar akadémiái nyelvészek és történészek vannak beprogramozva, most íme kiderül, ismét már mások is. Ami csakis arról győzi meg az embert, hogy itt nem "a tudomány" ügyeiről van szó, akár összehasonlító nyelvészet a kiindulópont, akár humángenetika. (Manapság a rendőrségi lapokban közölt viccekben, a vicc bamba szenvedő hőse nem rendőr, hanem éppenséggel — humángenetikus!)

Magyarország ezerszáz éves történetében, amikor volt szervezett, céltudatos, államilag irányított magyarosítás, az mindössze egy félelszázadig létezett, 1867—1918 között de meg sem közelítette az újkori francia, vagy a mai kelet-európai "homogénizálás" durvaságát. (Nemrégiben olvashattunk a New-York Times-ban egy adatot, amely szerint Sopron városát 1920-ban csatolták Magyarországhoz. Ez így igaz is, csak nem tükrözi azt a tényt, hogy a párhónapos Ausztriához való tartozást — egy több mint ezeréves Magyarországhoz tartozás előzte meg. Ez is "humángenetikus" és "kultúrantropológiai" módszer?)

Ha nem is ennyire torz arányokban, de valahogy hasonló a helyzet magyar-szláv összehasonlítások vonatkozásában is. A "kezdetben voltak a szlávok, aztán jöttünk mi" már sehogysem igaz. Ez még a földrajzi helynévanyag-

ban, a toponímiában sem így van: sokkal több példa van arra, hogy magyar helynevek elszlávosodtak, mint viszont. Példának hadd említsük megint csak a Hunyad megyei Cserna és Dobra esetét, előbbi a XV. századig még Egregy, utóbbi a XVII-ig: Jófő. Avagy Visegrád vára: egy korai Árpád-házi király orosz felesége alapítja, több mint kétszáz évvel a "honfoglalás" után. A magyar királyi udvar némileg pretoriánusként is felfogható személyzetében csak 1235-után váltják fel a "bőszörményeket" az "oroszok".

***

A mezőgazdaság, a földművelés szókincsével is nagyjából ez a helyzet: egy már régen meglévő, átfogó, magyar (vagyis még a kereszténység felvétele előtti) törzsszókös szókincsre rakódik rá egy olyan szláv szórétteg, amely a földművelésnek csak egyes szintjeire, vagy "kisrézleteire" terjed rá elsősorban.

Bárczi Gézának többször idézett megállapítása, hogy a szláv jövevényszavak a magyarban többnyire a keresztény terminológia, a falusi élet, a földművelés, az állattenyésztés köré terjednek ki, túlságosan diffúz. Nem tartalmazza, hogy a szóbanforgó szókincs milyen mértékű és léptékű része vonatkozik, azaz a falusi, paraszti élet legfontosabb fogalmainak hány százalékára? Mivel az ilyesmit általánoságokban tett kijelentések során nem szokás részletezni, "az olvasóban" mintegy magától kialakul az a benyomás, hogy: *általában*. És mivel "az olvasó" ilyen esetekben többnyire nyelvész, tanár, vagy kutató, vagy történész, netán humángenetikus, ebből megint csak egy dogma válik; az olvasó, ha a földművelés kerül szóba, már automatikusan a szláv preponderanciára gondol.

Ezért, mintegy előmelegítés gyanánt, hadd soroljunk fel egy sor olyan fogalmat és szót, amelyek nélkül földművelés elképzelhetetlen, de amelyek még Bárczi Géza szerint sem szláv eredetűek.

A falusi élet színtere, a parasztság jellegzetes települési egysége, a falu maga nem szláv eredetű. (Olyan furcsa egy "nomád" nép részéről, hogy a város fogalmára sem veszi át a Stadt, citta, gorod szavakat, sőt a román és részben délszláv csoportok is a magyar szót használják, általában vagy olykor, lásd orás, Novij város stb.)

Mint ahogy nem szláv a *határ*, *birtok*, *telek*, *kert*, *szállás*, *ülles*, *mező*, *dűlő* sem, és maga a *szántó*, *szántóföld* sem! Mint ahogy furcsa módon nem szláv a már fejlett gazdálkodási viszonyokat feltételező terület-mértékegység szava, a *hold*.

Nem szláv a *szánt*, *vet*, *arat*, *írt*, *szüretel*, *takar*, *szed*, *hord*, *daráll*, *őröl*, valamint az *eke*, a *székér*, a *sarló*; létezhet-e fejlett földművelés ezek nélkül? Illetve: *hiányozhat a fejlett földművelés a fenti törzsszókös szavak megléte esetén?* Amikor már saját szóként megvan a *búza*, *árpa*, *köles*, *komló* és a *szőlő*, *alma*, *körte*, *díó*, *meggy*, *gyapott*? Mint ahogy száma-

zékai is, a liszt, kenyér, a vaj, sajt, bor, sör, a vászon?

A ház, a lak, a hajlék, a lugas, a szérű! A cserény, az ól, a csűr, a hombár, a magtár; odabent az orsó, a szövőszék, a fűrész, fűrő, gyalu, fejsze, satu (sajtó)? Egyik sem átvétel szlávoktól.

Egy pillanást vessünk a "fejlett állattenyésztés" szavaira is — mi is az, ami nem szláv közülük? *Tehén, ökör, bika, borjú, üsző, tinó, ló, mén, paripa, csödlő, csikó, juh, kos, disznó, ártány* — valamint a velük dolgozók nevei, *csikós, gulyás, kanász, juhász, bojtár*, az állathajtó és hívogató szavak tömege, és milyen jellemző, hogy nemcsak a *bojtár* szó ment át nem egy szomszédos nyelvbe, hanem (még többre) az *áldomás* szó...! A "fecerunt magnum áldomás", valóban nagy és új élmény lehetett a régió népei számára.

És íme, mindenek ellenére, tanár, tanítvány, nyelvész, történész, művelődéstörténész, humángenetikus, kultúrantropológus gépiesen, megszállottan mondja, csak motyogja, hogy: a földművelés... az igen, az szláv túlsúlyú réteg.

Vessünk itt még közbe valamit, ami közvetve is gondolatmenetünkhöz tartozik, és visszavezet a kérdés gyökeréig, a Miechovtól Paul Draganig terjedő felfogásokig; ahhoz a nemrég még nagyon elterjedt nézethez, hogy a "kezdetleges", azaz halász-vadász, állattenyésztő népeknek a nyelve is "kezdetleges", azaz szegényes; tehát mindenekfelett való szükségesség számukra szókincsük másoktól való bővítése. Erről Marip Pei Szabálytalan nyelvtörténetében így ír: "Ami a primitív nyelvek egyszerűségét illeti, az teljesen a képzelet szüleménye. Vannak olyan eszkimó nyelvjárások, amelyekben az ún. főnévnek több mint ezer különböző alakja lehet, s eme alakok mindenikének megvan a maga pontos jelentése. Egy guatemalai indián nyelvben bármely igéből több ezer különféle igét lehet képezni, különféle végződésekkel". Ezzel kapcsolatban is hivatkozhatunk nemcsak Hermann Ottó munkásságára, aki számbavette, hogy a magyar pásztornyelv a lovak, szarvasmarhák színeiről, ez utóbbiak szarvállásáról többszáz pontos jelentésű szóval rendelkezik, hanem a számíttógépes nyelvészet új, és alig népszerűsített eredményeire, a magyar igék és főnevek minden más európai nyelvet sokszorosan felülmúló paradigmaga-gazdagságáról. (Ésrd pl. Balázs Géza munkáját.)

***

A magyar és szláv földművelési szókincs összehasonlítását ma már egészen más kontextusban kell elvégeznünk, mint ahogy régebben tették: a "kezdetleges, elmaradt gazdaságú" és "szószegény" "erőszakos" magyar hódító és a meghódított, de "fejlett szláv paraszti tömegek" találkozás helyett, amely a IX. század legvégén s a X. században ment volna végbe, nagyjából azonos civilizációs szintű és hasonló gazdálkodású népek

sokkal régebben megkezdődött, rendszeres érintkezését kell feltennünk, amely kölcsönösen gazdagította egymás nyelvet.

(Közbeszűrva az erőszakos, agresszív, behatoló magyarságról szólva nem nagyon szokás emlegetni, hogy az úgynevezett zsákmányló-katonai életforma megannyi fontos műszava nem magyar eredetű: a rablás, sarc, préda, ostrom, pribék, tömlőc, lator, kurva stb., stb. mind a szelíd szomszéd népektől "kölcsönzött" szó.)

Nem mondhatjuk azt, hogy az utóbbi évek magyar kutatásai az ilyen szellemű vizsgálódásokhoz nem kínálnak hasznos kiindulópontokat is (azok mellett az idegen kutatások mellett, amelyekre több ízben hivatkoztunk; és valamint Kemény Ferenc írásai stb.) Így például Balassa Iván: *Mivel járult hozzá a néprajztudomány a honfoglaló magyarság életmódjának kutatásához* című tanulmánya (Studia Ethnographica 8. Bpest, 1974) előszámlálja azokat a vonásokat, amelyek el-

huzamos fejlődés útján ment végbe, tehát több, különböző nyelvcsaládhoz tartozó nyelvnek is közös öröksége. Ilyen például a *raj* szó.

Noha az első magyar Nagyszótár szerkesztői, Czuczor és Fogarasi már törekedtek a többirányú összehasonlításra, a finnugristák ezt a módszert elvetve, hosszú időn át csak a két nyelv (a szávlót most még egységes, egyetlen nyelvként felfogva), tehát csak a magyar és szláv viszonylatában végezték az összehasonlításokat, holott ugyanazok a szavak egy harmadik vagy akárhánnyadik nyelv idevágó szavával is elvégezhetők. Pl. a *bakk*, *bükk* szavak nemcsak a magyarban és szlávban, de a németben és részint a törökben is egyeznek.

Egészen releváns eredményeket hoznak az olyan szóösszehasonlítások, amelyek az ókor nagy kultúrnyelveivel végezhetők. A finnugrizmus előtti ún. filológiai nyelvészet óségi (káldeus, héber), perzsa és latin összehasonlításai

lenkeznék a nomádokról eddig fogalomban lévő hagyományos képpel; például ilyen a nagyméretű sertéstartás, s beszél többek közt a szarvaltas ekéről, mely Pannóniától a Volga-vidékig követhető nyom, vagy a sarló és a vaspapucsos ásó meglétét igazoló leletekről, a korabeli gyümölcs- és szőlőművelésről; más magyar tudósok is meggyőzően mutatnak rá arra (pl. Hoffman Tamás), hogy a technikatörténet az etnikai választóvonalakon áterjedő egységről tanúskodik.

A továbbiakban módszerünket három különleges álláspont fogja meghatározni.

1. Elutasítása annak a véleménynek, hogy a szláv-magyar közös szavak eredete túlnyomórészt egyirányú kölcsönzéssel magyarázható, azaz csakis a szlávból a magyarba lehetségesek átvételek.

2. E nyelvi érintkezések már a magyar honalapítás, tehát a IX. század vége előtt megkezdődtek.

3. Feltételezhető, hogy e közös szavak egyrésze nem a magyarból került a szlávba, vagy viszont, hanem mindkét nyelvben, vagy nyelvcsoportban egy megelőző nyelvallapotból való öröklés és pár-

nak eredményeit kompromittálnak tekintve teljesen törölték a képből. Mégis, meglepő fordulatot idézett elő pl. dr. Aczél József 1926-ban megjelent tanulmánya, amely három ezer főszavunkat vetette egybe az ógöröggel, ugyanakkor kitérve főleg a szláv, de a török és "ugor", valamint ógermán megfelelőkre is. Noha művét mai napig nem tartják számon mint tudományos értékű teljesítményt — csak részben is az —, mégis olyan hatással volt a legnagyobb magyar szlavistára, Melich Jánosra, hogy ennek következtében írta 1929-es említett részleges "önbírálatát". Mindenesetre, noha Aczél módszertani gyengesége szembetűnő, elgondolkodtató összefüggéseket vet fel, sugallatokat ad, pl. a szláv-szittyá-görög összefüggések vonalán; mindenesetre meggyőző, hogy a szláv szavak túlmutatnak — önmagukon. (Viszont nem ismeri fel, hogy a görög szavakkal ugyanez a helyzet. Például a *néni*, *néne* szót felismeri a görög *nenna* — nagynéne szóban, de a szumír *Nin*: úrnő szóról már nem vesz tudomást.)

Arra vonatkozólag, hogy hol és mikor mehettek végbe az ezerévesnél régebbi magyar-szláv kap-

csolatok, ma már szinte hivatkoznunk kell az új őshaza-elméletekre, amelyek már a hivatalos oldalt képviselő régészek körében is egyre határozottabban bontakoznak ki. Joko finn professzor a finnugor népek őshazáját a Baltikum és a Volga között képzelel el, László Gyula valamivel délebbre, Közép-Lengyelországtól a Volgán túlnyúló övezetbe. Aszlávok feltételezett őshazája viszont az Elba—Odera—Visztula—Fekete tenger északi partja vonalán helyezkedett el, tehát igen széles területen érintkezhetett a finnugor őshaza legdélibb sávjában található magyarok őseivel.

Idéztük a múltkor (Helikon 1997. 17. Ősüjdonságok) azt az amerikai elméletet — Grover S. Krantz —, amely a finnugorok őseit éppen a Kárpát-medencéből vándoroltatta ki, a földművelés ismeretének birtokában. Ugyancsak ismertettük Meszlényi Róbert Imre tanulmányait (Helikon 1998. 10., 11., 12. Mire jó az őstörténet.), most arra a vonatkozására emlékeztetünk, hogy a finn és magyar nyelv egyes közös elemei is arra vallanak, hogy a földművelést mind a finnek, mind a magyarok ősei már a jégkorszak végén a Kárpát-medence táján kezdték gyakorolni, tehát nem a hideg, jeges északról jöve sajtátították el; s aki az "őshaza" hagyományosan felfogott fogalmát is elutasítja.

Arra vonatkozólag, hogy a mai népek ősei egymáshoz viszonyítva a nagyon régi múltban *másképp* helyezkedtek el, magyarok közül először Otrókoci Foris Ferenc gondolta, (1694-ben), amikor felsorolta a magyar nyelv közös szavait nemcsak közel-keleti, de nyugat-európai nyelvekkel is, például a keltákkal, többek közt a magyarban a szlávól eredeztetett *vacsora* szóról közli, hogy nemcsak a szlávban, de a walesiben is megvan a *Wcher*: "este" szó. És mégis, noha a régészet szerint mind a szláv, mind a magyar népnek közeli szomszédai, illetve egyes lakhelyeiken elődei is voltak a kelták, s a régészet naponta újabb bőséges adatokkal bizonyítja összefüggő jelenlétüket az Atlanti-óceántól Kisázsiaig, nyelvészetünk alig érdeklődik irántuk.

Pedig talán ez a kelta nyom adhat magyarázatokat olyan nyelvi jelenségekre, amilyent például Virgil Stefanescu-Draganesti feszegetett. Ő ugyanis, meglepetését nem titkolva ismeri fel, hogy a magyarban az *oláh* szó nem származhat a szláv *olasz*, vagy *vlach*ból, mivel egy olyan ősi kiejtési állapotot őrzött meg, amely legfennebb időszakításunk III—IV. századig terjedt az érintett nyelvekben.

Semmi okunk a magyar-szláv nyelvösszehasonlításban az eddigi kényszerpályákon mozogni. S amint ugyancsak idéztük már egyszer egy kiváló mémet nyelvésztől: semmi okunk nincs arra, hogy ne gondolkozzunk — "veszélyesen!"

(Folytatjuk.)

PETER R. HOLM VERSEI

(sz. 1931-ben.) Költő és közgazdász. Az irodalmi életben 1955-ben tűnt föl *Árnyak egy valóság körül* című kötetével, amelyik már címével is a költői modernizmus melletti elkötelezettségéről vall. A versművészet, a művészség öröme azonban nem idegen tőle, s szabad verselési technikájában is könnyű észrevenni a csiszoltságot és műgondot. Az üres mindenáron-modernkedőktől abban is különbözik, hogy az intellektus mellett szerephez jutnak nála az érzelmek is. Költészete egyébként tipikusan elmélkedő jellegű. Ő is osztja nemzedékének intenzív érdeklődését az iránt, hogy az elfogadott vélekedéseket és igazságokat a maga saját és sajátos filozófiai segéd-eszközeivel vizsgálja és értékeli újra. Verseiben azonkívül jelentős helyet kap a táj és természet is, képeinek és szimbólumainak szinte kimeríthetetlenül gazdag tárházaként. Talán nincs is olyan verse, amelyikben ne lehetnének tanúi lélek és természet termékeny összjátékának: a táj mintegy tolmácsává válik a létnek. Kötetei közül az 1960-as *Beavatás a tengernél*, az 1962-es *Kőkor* és a rákövetkező évben megjelent *Hirtelen táj* tűnnek ki leginkább.

(S. V.)

A pedáns

Utolsó lélegzetéig a legkínosabb pontossággal rendezte el az életét. Zsebei tele voltak pilulákkal minden ellen, ami esetleg egyensúlyát megzavarhatta volna, nem volt se vidám, se lehangolt, se heves, se tunya, kínosan pontos számításokat végzett tetteinek következményeiről, ha sor kerülne rájuk. Végül nem lehetett már eldönteni, ő élt-e sémáiért, avagy sémái őérette. Egyeszer történt csak valami teljesen váratlan. Ebédszünetben a megszokott útját végezte, mit igen jól ismert. A magas állványzatról lehulló téglát a fejét érte, s még mielőtt

A kórházkertben

Élénk taglejtésekkel, felhevülten csatlakozott hozzám, hogy kísérteljünk a kórházkertbe, az elektrosokkrol beszélt, amit a múlt héten kapott, és hogy milyen volt utána felébredni, magához térni kínzó emlékek hada nélkül...

Elhallgat, noha csak egy pillanatra, mert beszélni való kedve túlrad újból. Zúzalék csikorad, hol körbe járunk. Halomban rohad a pázsiton a fekete avar, arcunkat jéghideg eső cseppjei vizslatják.

Sötétedik. Az épület előttünk fényt árasztó ablaksoraival nagy hajóra emlékeztet az éjszakában.

Debussy

Rezek sziporkázó felzendülése
— a fortyogó színek, amik
arany izzásban ömlenek elő
az esők tengerén át
— a szél gyors sodródása a lapályon
— visszaverődő fény játéka lent a parton
s elsüllyedt katedrálisok harangszava
a tenger fenekéről...

Hallhatóvá tett táj, odaállítva
a szívet ereszkedőhöz,
ahonnan éneklő növényssereg
tolong elő
a fénylő levegőn át
s mindeneket beteljesít.

És csendesség, váltakozón,
mint amikor a szobrok
lélegezni kezdenek,
mielőtt a hangok, hirtelen különválva,
eltávolodnának tőlünk s meghittségük
terében fölénk szárnyalnának...

Cseballóra, szeptemberben

Felhők árnyéka száll
a párás tó fölött.

Fekete gyökerek
csavarodnak egymásba.

A bogyoitól súlyos
vadrozsa-bozótos
akár egy vérfürdő
olyan lesz,
ahogy a fátyolos fény
elkezd csillámlani.

Lebegő nyírfaerdők
pillanatképei
villannak látomásként
a ködökből elő
félíg-meddig feledt
emlékek soraként.

A halvány felület
későbbre úgy letisztul,
mint mikor a komolyság
teríti szét nyugalmát
megfáradt arc fölött.

1945. augusztus 6., kora reggel

Kinyílik a csapóajtó s a bomba már útból is van a jelzőlámpa
| vörösen villog
53 másodperc még hogy tovább tudjon repülni innen Tibbets ezredes
meredeken fölfele kormányozza repülő erődjét még negyven
másodperce van hátra a kanyarú közepén a szárnyak hegye
| majdhogynem
függőleges úszik tova az ég alul belemászik a képbe
a város látványa a másodpercmutató mintha az idő rabul ejtett
| bogara lenne
harminc rövidke rándulás van hátra csak már milyen csodaszép
reggel ez Csendes-óceáni holdas túra jut eszembe
a kanyar végén egyenesbe rántja a gépet és teljes gázt ad
motordörej a fülben a másodpercmutató 8-7-6-5-4-3-2-1-0-át mutat
a bomba most 1900 lábnyira van a város fölött aktivizálódik
| a gyújtószerkezet
magnéziumfehér a villanás sötét szemüvegen keresztül
nézi a növekedő gombát a lökéshullám elér hozzá a gép
| belerázódik
még tovább emelkednek hosszú kanyarral ismét ráfordul
a célterület fölé hogy szemügyre vegye-lássa eltűnt az egész város
mintha valami fekete kátrányréteg terült volna fölébe
hirtelen pánikba esik Let's get the hell out
of here kiáltja vadul de aztán lassan lehiggad
s megkönnyebbülten föllélegzik bekapcsolja a robotpilótát a
| hűség
vén B-29-es nem hagy cserben a szükségben hörpint egy kortyot
kávéjából megbízatását mesterien teljesítette rendben ment minden
minden részletét hetekig próbálta előre tudta gyakorlat teszi a
| mestert

Norvégból fordította SÜLYÖK VINCE

KÓDEX —

Kossuth népe emlékezik
1848—1998

Ha nemzeti ünnepeink háttérét megvizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy legnagyobb része egy nemzeti tragédiánk, vagy ahhoz vezető útra való megemlékezés következménye. 1848 márciusi fellángolásának példája hasonló nemzeti felkelésre vezetett 1956-ban. Mindkettőt vérbe fojtották. 1848-ban és 1956 után is a menekültek áradata elindult új életet keresni abban a NYUGATBAN, amely kétszer is hagyta a szabadságért felkelt magyarságot elvérezni.

Mi a történelmi tanulság ebből a sorozatos kudarcból? A világot mozgató erőket kell először megnyerni ahhoz, hogy egy kis nemzet az idegen rabságból kiszabadulhasson. Meg kell érteni azt, hogy a világ nem a vesztesekkel, hanem a győztesekkel üzletel. A történelmet sem a vesztesek írják. A győzelem pedig nem mindig a csatatereken, hanem a bankok klubjaiban dől el. Aki ezt meg nem érti, az álljon félre. *A történelem tanúsága szerint a vezető nem csak a jelenért, hanem a jövő kialakulásáért is felelős.*

A szabadság édes íze 1848-ban áthatotta az egész nemzetet, és annak örömmámorában nem vették észre, hogy a halál angyala már felettük lebeg. Ugyanaz a mámoros érzés öntött el minket is, drága magyar szabadságharcos bajtársaim, akik a Corvin-köz, Széna-tér vagy a Rádió bevételeinél vagy bárhol másutt harcoltak. Az 1848 és 1956-os szabadságharcunkat a világ közönye miatt mindkét esetben vérbe fojtották. Aki abból élve nyugatra kijutott, kemény munkájával jó hírt szerzett a magyar névnek.

Amikor összehasonlítjuk a két nagy szabadságharcunkban kivégzettek neveit, akkor megállapíthatjuk, hogy azok között igen sokat találunk, akiknek csak a szíve volt magyar, de a neve nem. Így lettek magyarrá és nemzeti hősképpé Szent István első magyar királyunk fiának szóló intelme továbbélésében a magyar honban élő nemzetiségek. Ebben a különleges szellemben alakult ki az a magyar nemzeti érzés, amit a politikai tudomány NACIONALIZMUSNAK ismer. A politikai tudományok doktorai pedig általánosításuk mellett nem vették észre, hogy a történelmünk során a MAGYAR NACIONALIZMUS nem a nemzetiségek kiirtását jelentette, hanem azoknak a magyar nemzettestbe való minden megkülönböztetés nélküli befogadását.

Már Szent István királyunk intelmei előtt, a VÉRSZERZŐDÉSBEN Árpád vezetése alatti HÉT TÖRZS federális kapcsolata mintája lett a későbbi Svájci Kantonális, majd az amerikai FEDERÁLIS rendszernek. Ezt az államformát viszont a forrás megnevezése nélkül a nyugat mint saját találmányát átvette. Az utat mutató népet pedig kétszer is Trianonnal megjutalmazta. (...)

Igen fontos az is, hogy keressünk barátokat nemcsak a nyugati államokban, hanem Afrikában és Ázsiában is. Ezeknek az államoknak szavazati joguk van az EGYESÜLT NEMZETEKNEK. Találkoztam Afrikában és Kínában olyan vezető politikai állásban lévőekkel, akik tökéletesen beszéltek magyarul. Még a Kádárék alatt Budapesten jártak egyetemre. Ezekben megvan a magyarság iránti szeretet, de senki a mai hivatalos kormányban ezt ki nem aknázták. Egyes afrikai államokban még a magyar követséget is bezárták, hogy azt a költséget megtakarítsák.

DR. V. LENGYEL ALFONZ
Professor, Fudan Egyetem, Shanghai, Kína
A MAGYAR RÁDIÓ SZÜLŐFÖLDÜNK ADÁSÁNAK
MŰSORFÜZETÉBŐL

— INDEX

REFLEXIÓK 23.

Éjféli (zene)kultúra?

Bevallom: ha csak tehetem, megkerülöm a sokáig varázsszónak tartott KULTÚRA hétjegyű "számjelét" leírni. Nagyon sok minden tapadt hozzá az elmúlt évszázad során. Jelzők egész ármádiáját sorakoztatták fel e SZÓ mellé. A "tömeg" és "lelki" még hagyján volna, de az ideológiák, a különböző politikai áramlatok sokféle pecsétet, FOLTOT hagytak rajta, jelzőket, amelyeket ma már nem is igen érdemes emlegetni. Jelzett szó vált belőle. A jelzők mind fontosabbak lettek és a KULTÚRA elébe tolakodtak.

De ez csak az egyik veszély volt számára. Rövidesen elindult a sokféle kultúra lavínja is. A sport-kultúrától a lakáskultúráig, az öltözködés-kultúrától a gyógyszereszedés kultúráig. Ezernyi "kultúra" született. Végül minden kultúra lett! Ez már felettébb gyanússá tette, hogy a társadalomban miféle kultúráról vagy kultúrákról beszélünk, gondolkodunk. Az egyes ágazatokon belül is tovább bontották a kultúrák sorát. Hogy csak a zenénél maradjunk: beszélünk népzenei kultúráról, hangszerkultúráról, stílus-kultúráról... és a sort még folytathatnánk.

Igazán varázslatos ez a hétbetűs szó: csak oda kell illeszteni valami mellé és az máris értelmet, rangot és értéket kap. Így aztán jelzett szóból lassacskán jelző lett. Az élet minden területére benyomult a *kulturális*. Végül a jelző is jelzőt (jelzőket) kapott...

Itt meg kellett állni! Kezd elkopni a szó. Eredeti jelentését már alig értjük, használjuk. Inkább *művi* értelemben alkalmazzuk. A magyar *Műveltség* szó is utal erre. Vajon minden műveltség kultúra is egyben?! A felhalmozott ismeretanyag — legyen az éppen zenei! — vajon valóban kultúra? Nyilvánvalóan nem az. A kultúra eredeti jelentésének egyik alapelve az információk mennyiségének minőségi átalakítása egyénre lebontva, majd összetársadalmivá átalakítva. Ha az egyéni transzformáció, az ismeret-

retanyag lényegének kivonata nem történik meg, akkor az társadalmi szintézisben sem olvadhat össze. Mindehhez a HAGYOMÁNY rendet, értéket, irányt szabó hatása teljesen nélkülözhetetlen. A megszokott fonálú hagyomány, a negatívan befolyásolt értékörzés, a kisajátított és formátlan gyűrt MŰLT lehetetlenné teszi a kultúrát. Csírájában fojtja el azt.

... Morfondírozgatok magamban, miközben felhúdom a csergőórát éjféltre, hogy meghallgassak egy hangversenyt, egy a 20. századi zenéről szóló sorozat újabb adását. Már előre sejtem, hogy nem hallom meg a csergést, elalszom az időpontot, ELALSZOM A KULTÚRÁT. Nagyon bosszant a dolog. Hát így állunk: a kultúra éjféltre szorult? Akkorra, amikor már csak az *elszántak* ülnek le a rádió vagy a képernyő elé? A többieknek ez már nem fontos? Sőt nem is hasznos számukra? A zene a harmadik adás-sávra kell hogy kerüljön? Mindenhol a világon? Ez a (zene)kultúra csak a maroknyi keveseké? A többieknek nem kell?

Dehogynem! — mondják úgy általában. De a többségnek más kultúra kell. Másként kell azt csepegtetni a tudatukba, mert egyébként műsorfűdőben is lezárják a készülékeket. A szerkesztők félnének a tömegelutasítástól? Akkor miért van teltháza VÁSÁRY TAMÁS zenei beszélgetéseinek? De ezek tévéfelvételét csak éjfélokra lehet megnézni (meghallgatni). Furcsa logikák idejét éljük: egyik kezünkkel adunk, a másikkal visszaveszünk.

Magas kultúra — *mély* kultúra — ötlük fel a meghatározás. Tehát már mérjük is a kultúrát: magasság, szélesség, hosszúság és... rövidesen "testsúly" is. És valakik, mindig, mindenhol "tudják", hogy kinek, mikor és hol MENNYIT kell mindebből adagolni.

De egyáltalán adagolni kell? Ez az igazi kérdés. Balzsam ez vagy méreg, amit patikamérlegre kell "eldönteni" és receptre kell kimérni? De akkor, ha ez így van, akkor ez még KULTÚRA? Vagy csak annak LÁTSZATA? *Korunk a látszatok kora?*

TERÉNYI EDE

HOL-

Új könyvek: *Magyar irodalom Bánffy Miklóstól Szilágyi Domokosig*. Összeállította, ismertetésekkkel és jegyzetekkel ellátta K. Jakab Antal — Stúdió Könyvkiadó, Kolozsvár 1998; *A magyarság rövid története* (A reformkortól az első világháború végéig) — Lászlóffy Csaba — Varga Domokos; Lászlóffy Aladár: *Felhőszökik a mondatokban* — versek, Kortárs Kiadó; Oláh István: *A virág-mindenség fényképe* — versek, Státus Kiadó.

Megjelent a *Kellék* filozófiai folyóirat (Kolozsvár — Szeged) 11-12. száma. Szerzők: Fehér M. István, Fülöp Zoltán, Veres Zoltán, Veress Károly, Loboczký János, Kulcsár Iringó, Gáspár Emese, Demeter Szilárd, Angi István, Visky András, Szegő Katalin, Kelemen Attila, Gregus Zoltán, Gál Andrea-Tilda, Pethő Ágnes.

A *Látó* tavalyi 12. számának tartalmából: verset közöl Kinde Annamária, Lászlóffy Csaba, Dósa Barna, Varró Dániel, Mócsi Ferenc, Nagy Attila. Próza: Sebestyén Mihály (*Remington*), Kiszely Gábor (*A világ legvégén; Nem csapjuk be a Napot*), Gergely Edit (*Pszeudo*), Kudelász Nóbel (*Megy*

az élet haza), Tóth Mária (*Angolóra*). A *Kis lírai antológiában* Bogdán László előszavával (*A vadló emlékeztet*), Rab Zsuzsa fordításában olvashatjuk Anna Ahmatova *Rekvem* című versciklusát. A *Disputában* Lászlóffy Csaba és Láng Zsolt levélváltása. Szemle: Vallasek Júlia, Demény Péter, Ármeán Otília és Boka László recenziói. A szám képzőművésze Szabó Zoltán Judoka.

A *Szekelyföld* decemberi számában verset olvashatunk Nagy Gáspártól, Kovács András Ferentstől, Orbán János Dénestől, Térey Jánostól, Poós Zoltántól és Farkas Wellmann Endrétől. Próza: írást közöl Balogh László (*Lennél-e értem besúgó?*), Ion Nete (*A tömjénkigyók*) és Hertza Mikola (*Inspekció; Az alkotás; A lélek távozik*). *Academica Transilvanica: Egy megszállott népművelő az idők forgatagában* (Máthé Éva beszélgetése Bandi Dezsővel); Bandi Dezső: *Népművészeti hagyományok és újítások*. Közlés: Bem tábornok emlékirata (közli Zepezsaner Jenő). *Kelet népe*: Tari István: *Elvontunk csapva. Scripta mundi*: Szigeti Lajos Sándor *Parabola és/vagy metafora*. Köztes Európa: Constantín Noica: *Filozófiai napló*. Ujjlennyomat: Pálczer Károly: *Szenvedésünk évei*. Műteremtés: *Életeim, terveim — A művészet*

vonzáskörében (Szatmári László beszélget Zöld Lajossal.) *Napló*: Bartha György Eminecu-fordítása; György Attila olvasónaplója.

A *Magyar Napló* idei 1-es számából kiemelendő György Attila *Az Oriflamme* című novellája.

A *Hitel* decemberi számában verset olvashatunk László Noémitől (*Késő, következtelen vers; Ariadné; Pán; Ot; Megalkuvók*). A számban Benkő Samu (*Bolyai János és a magyar tudományegyetem*) és Toró Tibor (*A Bolyai-szimbolum és az erdélyi magyar értelmiségi lét*) közöl tanulmányt.

Kiosztották az Erdély Magyar Irodalmáért Alapítvány novella-pályázatának díjait Székelyudvarhelyen. A bírálóbizottság (Gálfalvi György és Kántor Lajos) az első díjat nem ítélte oda. II. díjat kapott György Attila és Papp Sándor Zsigmond. A III. díjat Szakács István Péternek ítelték oda. Dícsértben részesült Oláh István és Váry O. Péter. A *Látó* szerkesztősége kilenc pályázó írását fogadta el közlésre.

-MI

Havon delelő szivárvány

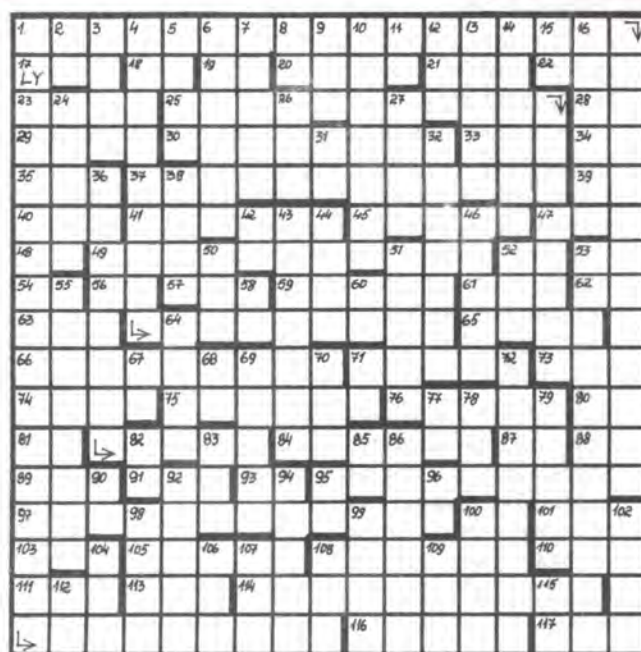
Rejtélyünkben Nagy László versének sorait idézzük a vízszintes 1., függőleges 1., 4., vízszintes 95., 49., függőleges 53., vízszintes 37., 97., 25., függőleges 36., vízszintes 114. sorokban.

VÍZSZINTES: 17. Repedés. 18. Személyes névmás. 19. Zola egyenmű hangzói. 20. Férfinév becézve. 21. Mocár. 22. Alma... 23. A nemzetgazdaság fontos ága. 28. Kiejtett mássalhangzó. 29. László..., neves kolozsvári színész. 30. A mért értékek. 33. Hazai folyó. 34. Kétjegyű mássalhangzó. 35. Erbium és kén vegyjele. 39. Nagy Éva. 40. Ne a harmadik! 41. Földegyengető eszköz. 45. Korondon ennek a feldolgozása is folyik. 47. Káposzta-féleség. 48. Kertben dolgozik. 52. Kassák Lajos lapja. 53. Székely, 1848-az tábornok névbetűi. 54. Helyhatározó rag. 56. Rugó egyenmű hangzói. 57. Add vissza! 59. Ázsiai hegység. 61. Vegyi elem. 62. Y. E. 63. Vanádium és lítium vegyjele. 65. Az amerikai Nagytavak egyike. 66. Sunyi, fondorlatos. 71. Láb része, névelővel. 73. T. N. Á. 74. Cérium és cink vegyjele. 75. Megfontolt. 76. Az áramerősség mértékegysége. 80. Gróf. 81. Hangtalanul oson. 84. Templomi hangszer. 87. Alá. 88. E. J. 89. Névelők. 91. Német satelit TV-adó. 93. Kötőszó. 100. Metánia ..., Molter Károly regénye. 101. Albán pénznem. 103. Mezőgazdasági eszköz. 105. Itt "röpi" a Nap egy Petőfi-versben. 108. Porcelán-alapanyag. 110. Nemz. 111. Kihalt germán törzs. 113. Holland és norvég kocsik nemzetközi betűjele. 116. Elekt-

romos töltésű anyagi részecskék. 117. Tüskés állat.

FÜGGŐLEGES: 2. Hidrogén és urán vegyjele. 3. Szándékszik. 5. Írat. 6. Házilátat. 7. Kölcsön vesz. 8. Arab egyenmű hangzói. 9. Hóharmat. 10. Modern istálló tartozék. 11. Zsögödi híres festő névbetűi. 12. Gúny. 13. Kópiát készít. 14. Gyalogos "híd", névelővel. 15. S. A. 16. Tülné magát rajta, végezze. 24. Ilyen ügyek háza a bíróság. 26. Határtalanul barna. 27. Becézett női név. 31. E. Y. 32. Ezzel a bútorral a tulajdonos mindig meg van elégedve. 38. ...idő, Tompa László ennek a lapnak a verspályázatát nyerte meg. 42. ...mög. 43. Dologkerülő. 44. Tengeri állat, névelővel. 46. Üres láger! 50. Gyakorol a sportoló. 51. Vércsívó. 52. Spanyolországi arab. 55. Kolozsvári napilap volt 1880—1944 között. 58. A. Á. 60. Molnos Dániel. 61. Petőfi tábornoka. 64. Hazai szabványrendszer. 67. Tinó páratlan hangzói. 68. Ketrec. 69. Becézett női név. 70. Gléda. 71. Basa "hasa". 72. Beismernek. 77. Mangán. 78. Fordított újság. 79. Betűhiányos szabály. 82. Horvát kocsik nemzetközi betűjele. 83. Lásd a 12. sort. 85. Gaál Gábor. 86. Neheztelő. 90. Asztácium. 91. Fölállít! 94. Két szó: napszak — ásványi fűszer. 95. Á. E. 96. Ó. Ü. 98. Nem fejlődik. 99. Férfi becenév. 100. Énekes madár. 102. Az első testvérgyilkos. 104. Női becenév. 106. Kanna-belső! 107. Nitrogén, szén és itrium vegyjele. 108. Nem nagy, nem jelentős. 109. Határta... 112. Ó. M. 115. Kötőszó.

K. KOVÁCS ANDRÁS

A *HELIKON* 2. számában közölt, *Az ókori világ hét csodája* című rejtélyünk megfejtése: 1. Szemiramisz függőkertje Babilonban, 2. Artemisz temploma Ephesosban, 3. Az egyiptomi piramisok, 4. Alexandriai világítótorony, 5. A rodoszi kolosszus, 6. A halikarnosszosi mauzóleum, 7. Pheidiasz Zeus — szobra.

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős tudós: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs: SZABÓ GYULA
Szerkesztőség: LÁSZLÓFFY ALADÁR: világkultúra
SZÓCS ISTVÁN K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet

MÓZES ATTILA: próza, kritika
NAGY MÁRIA: olvasószervező
RAKÓSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számlógépes hirdetés: NAGY MÁRIA; nyomtatja a Miskolczi Református Sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 3400 Cluj-Napoca, str. Iasilor 14. Postafiók (casuta postala) 245 Telefon: 132309, 132096
A *HELIKON* alapítványi támogatással jelenik meg — kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220—6288